

Amsterdam, januari 2021
In opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Andere tijden

Achtergrondschems en eerste meting
monitor Experiment Ruimte in Onderwijstijd

Djoerd de Graaf, Emina van den Berg en Koen van der Ven (SEO)
Wendy de Geus, Anke Suijkerbuijk en Anne Luc van der Vegt (Oberon)

seo economisch onderzoek
Oberon
onderzoek | advies

“De wetenschap dat het goed is”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winst-oogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport nr. 2021-06

ISBN 978-90-5220-113-9

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2021 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl

Samenvatting

De 20 scholen die deelnemen aan het experiment Ruimte in Onderwijstijd zijn vooral van plan om af te wijken van de landelijk vastgestelde schoolvakanties. Er is een grote variëteit in de uitgangssituatie van scholen, maar de terribelheid met de inspraak bij de planvorming en het optimisme over te bereiken effecten is over de hele linie groot.

Deelname vooral vanwege eerder gestarte onderwijsvernieuwingen

De deelname aan het experiment Ruimte in Onderwijstijd (ERiO) staat bij de meeste scholen niet op zichzelf, maar heeft een relatie met al gestarte onderwijsvernieuwingen. Zo willen zeven scholen die eerder deelnamen aan het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden (EFO) via ERiO hun werkwijze voortzetten. Ook zijn er scholen die Sterrenschool¹ willen worden, met flexibele onderwijstijden als één van de vijf sterren van hun onderwijsconcept.

Met de door ERiO mogelijk gemaakte afwijkingen willen de scholen ouders en personeel meer flexibiliteit bieden, vooral bij het opnemen van vakantie. Daarnaast zijn er diverse andere aanleidingen om deel te nemen aan ERiO, zoals kinderen meer individuele hulp kunnen geven door ruimere openingstijden en spreiding van leerlingen over het schooljaar en meer ruimte bij het team voor kwaliteitsverbetering. De vanuit de regeling bedoelde aanleiding – het verbeteren van de onderwijskwaliteit – lijkt dus niet het primaire doel van scholen.

Vooral afwijkingen van de vakanties gewenst

Alle scholen op één na wensen gebruik te maken van de mogelijkheid af te wijken van de vakanties. De scholen wijken bij de vakanties vooral af van de voorgeschreven zomer- en meivakantie. Van de twee weken kerstvakantie wordt het minst afgeweken. De afwijking van de 5-daagse schoolweek – door negen scholen genoemd – is in veel gevallen een voortvloeisel van het (willen) afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties, waarbij ouders flexibel vakantie kunnen opnemen.

Afwijken van de onderwijsbevoegdheid buiten de wettelijke kaders staat bij zeven scholen op het wensenlijstje. Voor één school is dit de enige afwijking waaraan ze deelnemen binnen dit experiment. Er zijn grote verschillen in de wijze van (beoogde) inzet van de onbevoegde professionals: structureel en incidenteel, professionals die al dan niet zelfstandig voor de klas staan en het betreft zowel vakdocenten, beroepsprofessionals, ouders, pedagogisch medewerkers als vo-docenten. Overigens is deze afwijking op nog geen enkele school al daadwerkelijk toegepast.

Veranderingen worden gezamenlijk voorbereid; leerkrachten voelen zich goed toegerust

Voor de zeven scholen die al flexibele schooltijden hanteerden binnen EFO, was voortgang een grote wens bij ouders en personeel en is de instemming soepel verlopen. Naast de scholen die deelnamen aan EFO, is er één school al gestart met de uitvoering van hun plan. Alle overige scholen bevinden zich nog in de oriëntatie- of voorbereidingsfase. Ook bij de niet-EFO-scholen was de

¹ Een Sterrenschool is een innovatief concept voor kinderopvang en primair onderwijs voor kinderen van nul tot 12 jaar. Een Sterrenschool profileert zich met de volgende vijf sterren; 1. Het hele jaar open, van 7 tot 19; 2. Kinderen leren in één klimaat; 3. Maatwerk voor ieder kind; 4. Nadruk op taal, rekenen en lezen; 5. Binding met de buurt.

betrokkenheid groot. Vrijwel overal zijn het hele team en de ouders meegenomen bij de totstandkoming en/of instemming van het plan. Ouders zijn dan ook merendeels tevreden over de informatievoorziening en de mate van inspraak en ook de meerderheid van het onderwijspersoneel vindt dat de planvorming soepel is verlopen.

Ook bij de invoering voelt het onderwijspersoneel zich betrokken. De rollen voor hen zijn bijvoorbeeld communicatie richting ouders, inventarisatie of selectie van leerlingen die mogen deelnemen of meer algemene betrokkenheid als teamlid, bijvoorbeeld door les te geven tijdens vakanties. Leerkrachten voelen zich goed toegerust om les te geven in de veranderende omstandigheden door het experiment.

Er worden voornamelijk positieve effecten verwacht van deelname aan het experiment

Bijna alle schoolleiders verwachten dat deelname aan het experiment positieve gevolgen zal hebben voor de kansengelijkheid onder de leerlingen en voor de onderwijskwaliteit, door meer (effectieve) onderwijstijd en doordat meer maatwerk gerealiseerd kan worden. Wel verwachten ze vooral in het begin dat de registratie van de leerlingen, de planning en de administratieve taken wat meer tijd zullen vergen. Deelname brengt volgens hen ook extra kosten met zich mee, dan wel uitsluitend gedurende de opstartfase dan wel gedurende het gehele experiment.

Ook het onderwijspersoneel verwacht voornamelijk positieve effecten. Zo zijn er volgens hen gunstige gevolgen voor: de aantrekkelijkheid van de school voor ouders/leerlingen, de veilige en stimulerende omgeving voor leerlingen, de mogelijkheden voor maatwerk, de flexibiliteit van het onderwijsteam om veranderingen op te vangen, de aantrekkelijkheid van de school voor onderwijspersoneel, de onderwijskwaliteit en de professionaliseringsruimte. Wat betreft de werkdruk verwacht een kwart een negatief effect. Dat is dus een punt van aandacht, al verwachten schoolleiders dat de werkdruk op langere termijn zal afnemen door kleinere klassen vanwege de spreiding van de leerlingen over de onderwijsuren. Bovendien hopen ze dat dit experiment de subjectieve werkdruk verlaagt, doordat leraren meer werkplezier gaan ervaren. De komende jaren zal dit onderzoek de ontwikkeling van deze en andere gegevens monitoren en evalueren waarom bepaalde effecten wel of niet optreden.

Inhoud

Samenvatting	i
1 Inleiding	1
1.1 Experiment Ruimte in Onderwijstijd	2
1.2 Onderzoeksaanpak	3
2 Achtergrondsheets	7
2.1 Aanleiding, beoogd resultaat en context.....	8
2.2 Veranderingen en resultaten.....	10
3 Geplande veranderingen bij scholen	17
3.1 Afwijken van de schoolvakanties	18
3.2 Afwijken van de 5-daagse schoolweek	19
3.3 Afwijken van de onderwijsbevoegdheid.....	20
4 Proces van planvorming en invoering	21
4.1 Aanleiding voor deelname aan ERiO	21
4.2 Totstandkoming van de plannen.....	22
4.3 Invoering (en uitvoering) van de plannen	24
5 Stand van zaken volgens onderwijspersoneel	27
5.1 Deelname aan het experiment.....	27
5.2 (Verwachte) effecten	29
6 Stand van zaken volgens ouders	35
6.1 Deelname aan het experiment.....	35
6.2 (Verwachte) effecten	36
Bijlage A Responsanalyse enquêtes	39
Bijlage B Beknopte schoolportretten	41

1 Inleiding

Wat zijn de te verwachten opbrengsten van het experiment Ruimte in Onderwijstijd? Op wat voor manier willen scholen hieraan gestalte geven? En wat is de stand van zaken aan het begin van het experiment? Dit rapport beschrijft de eerste meting van een monitor- en evaluatieonderzoek dat tot en met 2025 het experiment volgt.

Steeds meer scholen stappen over op een nieuw model voor de indeling van de schooldag en de schoolweek. In tien jaar tijd is het percentage scholen met een traditionele dagindeling (met een lange middagpauze en een vrije woensdagmiddag) gehalveerd. Veel afwijkingen zijn ook wettelijk toegestaan. Dat geldt niet voor het afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties en het afwijken van de 5-daagse schoolweek. Het ministerie van OCW gaat hiermee experimenteren, in combinatie met het afwijken van een gedeelte van de onderwijsbevoegdheid.

Het ministerie van OCW heeft SEO in combinatie met Oberon opdracht verleend om voornoemd experiment tot en met 2025 te monitoren en te evalueren. Dit onderzoek moet inzicht bieden in de uitkomsten op de drie onderdelen van de doelstelling van het experiment (Ruimte in Onderwijstijd), te weten:

- Wat het afwijken van de regels voor effecten heeft op het onderwijs, zoals gegeven door de deelnemende scholen;
- Welke randvoorwaarden er nodig zijn voor het verkrijgen van positieve effecten; en
- Of de uitkomsten van het experiment voldoende grond bieden voor het aanpassen van wet- en regelgeving en onder welke voorwaarden.

Het onderzoek bestaat uit drie delen: een procesevaluatie die kijkt naar de manier waarop de scholen invulling geven aan de ruimte in onderwijstijd, een opbrengst- en effectevaluatie in termen van behaalde doelen van het experiment en een verklarende evaluatie die een verbinding legt tussen de resultaten uit de procesevaluatie en de resultaten uit de opbrengst- en effectevaluatie. Op die manier moet duidelijk worden waarom de gestelde doelen wel of niet worden gehaald en wat dit betekent voor de wenselijkheid van het wel of niet wijzigen van de wet- en regelgeving.

Dit rapport toont de eerste uitkomsten van het onderzoek. Logischerwijs kunnen hierin nog geen opbrengsten of effecten in beeld worden gebracht. Wel bevat het een achtergrondschets, waarin de *potentiële* effecten en opbrengsten worden beschreven en hoe die bereikt zouden kunnen worden (hoofdstuk 2). Aan de hand van deze achtergrondschets kan de komende jaren worden gevolgd of deze veranderingen en resultaten zich inderdaad voordoen en waarom dat wel of niet het geval is. Daarmee vormt de achtergrondschets de basis voor met name de verklarende evaluatie. Vervolgens gaat het rapport in op de geplande veranderingen op de scholen (hoofdstuk 3), hoe de planvorming is verlopen plus de eerste stappen in de in- en de uitvoering (hoofdstuk 4), oftewel de eerste informatie in het kader van de procesevaluatie. Hoofdstuk 5 en 6 geven de stand van zaken op de scholen weer aan het begin van het experiment volgens zowel het onderwijspersoneel (hoofdstuk 5) als de ouders (hoofdstuk 6), een ‘nulmeting’ voor de effectevaluatie. Dit eerste hoofdstuk schetst het experiment (Paragraaf 1.1) en de onderzoeksaanpak (Paragraaf 1.2).

1.1 Experiment Ruimte in Onderwijstijd

Per 1 augustus 2020 is een nieuw experiment van start gegaan in het basisonderwijs: het experiment Ruimte in Onderwijstijd (ERiO). Dit experiment is onderdeel van het programma Ruimte voor Regie, waarmee twee vragen worden onderzocht:

- Hoe kan de ruimte in de invulling en organisatie van onderwijstijd binnen de wet- en regelgeving beter gebruikt worden?
- Welke (mogelijke) extra ruimte hebben basisscholen nodig zodat zij meer regie voelen en nemen in de inrichting en organisatie van de onderwijstijd?

ERiO ligt in het verlengde van het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden (zie Box 1). Het nieuwe experiment is er onder andere gekomen op verzoek van de Tweede Kamer (motie Rudmer Heerema). Deelnemende scholen mogen op 3 punten afwijken van de wetgeving:

1. Afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties;²
2. Afwijken van de 5-daagse schoolweek;³
3. Afwijken van een gedeelte van de onderwijsbevoegdheid: maximaal tien procent van de onderwijstijd kan door een andere professional dan een leerkracht basisonderwijs worden ingevuld.⁴

Aan de Tweede Kamer is toegezegd het experiment gepaard te laten gaan met het voorliggende monitor- en evaluatieonderzoek. Aan het einde van de looptijd van het experiment is ook een thematisch onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs gepland naar de onderwijskwaliteit op de deelnemende scholen.

Aan het nieuwe experiment doen 20 scholen mee. Scholen hebben hiertoe tussen 1 tot 31 mei 2020 een plan ingediend. Scholen die deelnamen aan het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden, waarvan de onderwijskwaliteit als voldoende is beoordeeld, kwamen als eerste in aanmerking voor deelname. Dit betreft zeven scholen. Vervolgens hebben scholen met de waardering 'goed' voorrang gekregen, is er gerangschikt op volgorde van aanmelding en gelet op regionale spreiding.⁵

² Afwijken artikel 15, tweede lid van de WPO.

³ Afwijken artikel 8, negende lid, onder b, WPO.

⁴ Afwijken artikel 3, eerste lid, onder b, onder 2°, WPO.

⁵ Beleidsregel van de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media van 19 februari 2020, nr. PO/BenS/17873009, houdende regels voor een experiment ruimte in onderwijstijd in het basisonderwijs (Beleidsregel experiment ruimte in onderwijstijd)

Box 1.1 Voorgeschiedenis Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden

Met het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden werd afgeweken van de landelijk vastgestelde vakanties en het maximale aantal 4-daagse schoolweken. Het experiment startte in 2011. Initiatief tot het experiment is genomen naar aanleiding van het vernieuwende initiatief van De School in Zandvoort, die 50 weken per jaar open was, terwijl de schooldagen in de vakantieperiode niet als onderwijstijd gerekend mocht worden. Ook bood De School de mogelijkheid tot een 4-daagse schoolweek. Toenmalig onderwijsminister Van Bijsterveldt besloot om een experiment te starten rond flexibele onderwijstijden. Tien scholen kregen ruimte om te experimenteren. Daaronder waren ook de Sterrenscholen, die werken met het 7 tot 7 model. Het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden is drie jaar lang gemonitord door Regioplan (schooljaren 2011/12, 2012/13 en 2013/14). De Inspectie van het Onderwijs heeft twee maal een thematisch onderzoek gedaan, in 2014 en 2018.

De monitor van Regioplan geeft een beeld van de waardering van het experiment. De tevredenheid overheerste, onder onderwijspersoneel, leerlingen en ouders. Leerkrachten noemden de toegenomen werkdruk wel een aandachtspunt. In 2015 heeft Regioplan ook landelijk onderzoek gedaan naar het draagvlak voor flexibele onderwijstijden. De meningen van ouders en leerkrachten hierover waren verdeeld. Voorstanders verwachten dat het makkelijker wordt om werk en privé op elkaar af te stemmen. Een deel van de leerkrachten verwacht ook positieve effecten op de kwaliteit van het onderwijs, doordat meer maatwerk mogelijk wordt. Tegenstanders onder de ouders zien vooral een hogere ouderbijdrage als nadeel, veel leerkrachten die tegen flexibilisering zijn verwachten een hogere werkdruk.

Het onderzoek van de Inspectie was minder positief. In 2014 constateerde de Inspectie dat één school zwak was en een andere zeer zwak. In 2018 constateerde de Inspectie dat na acht jaar experimenteren 5 van de oorspronkelijke 12 scholen door kwaliteitsproblemen uit het experiment zijn gestapt.⁶ Daarnaast hebben nog 2 scholen ingrijpende maatregelen getroffen om de kwaliteitsproblemen het hoofd te bieden. De conclusie was dat het flexibiliseren van de onderwijstijd direct negatieve gevolgen heeft voor de inrichting van het onderwijs.

Minister Slob onderschreef deze conclusies in zijn Kamerbrief van 2 april 2019. Het loslaten van wettelijke bepalingen brengt risico's met zich mee. Weliswaar zijn enkele scholen, waar sprake is van een sterke schoolorganisatie en een goed doordachte aanpak, erin geslaagd de onderwijskwaliteit te borgen, bij andere scholen is dit niet gelukt. De minister heeft daarom besloten het experiment te beëindigen per 1 augustus 2020. Omdat het experiment op sommige scholen wel goed is verlopen, vond er mede op verzoek van de Tweede Kamer een 'doorstart' plaats in de vorm van ERiO.

1.2 Onderzoeksaanpak

Dit rapport beschrijft de eerste meting van een monitor- en evaluatieonderzoek dat tot en met 2025 het experiment Ruimte in Onderwijstijd volgt. Aan de orde komen de te verwachten opbrengsten van het experiment, op wat voor manier de scholen hieraan gestalte geven en de stand van zaken op de scholen aan het begin van het experiment.

Het onderzoek hanteert een *mixed methods* benadering en bestond voor deze rapportage uit de volgende onderdelen:

1. analyse onderzoek en beleidsstukken,
2. analyse ingediende plannen,
3. interviews met schoolleiders,
4. online enquête onder onderwijspersoneel,
5. online enquête onder ouders.

Hieronder volgt een nadere toelichting.

⁶ Inspectie van het Onderwijs (2018). Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden. Eindrapport van het onderzoek in de periode van 2011 tot 2018 naar de effecten van het flexibiliseren van onderwijstijd. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Analyse onderzoek en beleidsstukken

De basis van het onderzoek wordt gevormd door de achtergrondschets. Hiervoor zijn verschillende bronnen geraadpleegd. Belangrijke input vormen de beleidsregel zoals gepubliceerd in de Staatscourant⁷ en de kamerbrieven omtrent ERiO,⁸ inclusief de motie van Rudmer Heerema c.s..⁹ Daarnaast zijn verschillende documenten bestudeerd van de evaluatie van het vorige Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden, namelijk de evaluatie van Regioplan (De Weerd en Krooneman, 2014) en de evaluatie van de Inspectie van het Onderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2018), net als de kamerbrieven die melding maken van de uitkomsten van het vorige experiment.¹⁰ Verder is de meest recente tussenrapportage van het experiment Regelluw (Van der Vegt, Boogaard, Kieft, Klein, Schenke en Weijers, 2019) bekeken, omdat scholen die deelnemen in dat experiment ook anders om mogen gaan met onderwijstijd. De achtergrondschets is voor verdere toetsing besproken met de bij het experiment betrokken beleidsmedewerkers van het ministerie van OCW en voorgelegd aan een zestal scholen.

Analyse ingediende plannen

De scholen die deelnemen aan het experiment hebben voor 31 mei 2020 een plan ingediend. Deze plannen bevatten de volgende informatie:

- het doel, de maatregelen en de gewenste resultaten van 1 of meer van de 3 onderdelen van het experiment;
- hoe de flexibele onderwijstijd past in de visie en filosofie van de school;
- de regels voor en planning van de schooltijden, de vakanties en de mogelijke persoonlijke roosters van leerlingen;
- de plannen voor de inzet van personeel en de manier waarop het team wordt betrokken;
- het toelatingsbeleid van de school om te zorgen voor gelijke kansen.

De ingediende plannen zijn geanalyseerd, waarbij is bekeken in hoeverre er sprake is van variatie tussen de deelnemende scholen in gekozen aanpakken en welke overwegingen daaraan ten grondslag liggen.

Interviews met schoolleiders

De schoolleiders van alle deelnemende scholen hebben meegewerkt aan een telefonisch interview. Deze interviews vonden plaats in september en oktober 2020. In de gesprekken kwamen de volgende aspecten aan de orde:

- de planvorming (proces tot indiening van het plan),
- de invoering (indien van toepassing),
- de uitvoering (indien van toepassing).

Het voornaamste doel van de gesprekken was om – aanvullend aan de plananalyse (zie hierboven) – een goed beeld te krijgen van de manier waarop scholen deelnemen aan het experiment. Dat wil zeggen: goed zicht krijgen aan welke afwijking(en) ze (zullen) deelnemen en op welke manier ze die afwijking(en) invullen. Daarmee zijn overeenkomsten en verschillen in aanpak tussen scholen in kaart gebracht.

⁷ Staatscourant. 2020, 11055.

⁸ Kamerstukken II 2019/20, 31293, nr. 498 en nr. 487.

⁹ Kamerstukken II 2018/19, 31293, nr. 469.

¹⁰ Kamerstukken II 2014/15, 31293, nr. 233; Slob, A. (2019). Uitkomst experiment flexibele onderwijstijden basisonderwijs [Kamerbrief].

Enquête onder onderwijspersoneel

Om inzicht te krijgen in hoe het onderwijspersoneel aankijkt tegen en omgaat met door het experiment veroorzaakte veranderingen op scholen, is bij de deelnemende scholen een enquête uitgezet. De link naar de enquête is verspreid door de schoolleiders, zodat er geen persoonsgegevens uitgewisseld hoefden te worden met de onderzoekers. De enquêtes zijn ingevuld tussen 30 oktober en 25 november 2020. De vragenlijst was opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- de tevredenheid met het werk,
- de afwijking(en) waaraan de school deelneemt,
- betrokkenheid bij de planvorming en/of invoering,
- tevredenheid met de uitvoering van de plannen (indien van toepassing).

Bij de analyses zijn alleen de scholen meegenomen met minimaal drie respondenten. Dit heeft ertoe geleid dat de resultaten zijn gebaseerd op 158 personeelsleden, afkomstig van 15 van de 20 scholen die deelnemen aan ERiO. Twee scholen hadden minder dan drie respondenten en de overige drie scholen zetten de enquête binnenkort uit, mede omdat rond november al een vergelijkbare enquête was gepland. Deze resultaten konden dus niet meegenomen in de in dit rapport getoonde analyses, maar worden wel in de komende jaren gebruikt om de vervolgmetingen tegen af te zetten. Om in de analyses elke school even zwaar mee te laten tellen en niet de scholen met de meeste leerkrachten, zijn de antwoorden gewogen (zie Bijlage A).

Enquête onder ouders

Ook onder ouders van deelnemende scholen is een enquête uitgezet. Hierin kwam het gebruik van en tevredenheid met de extra flexibiliteit in de onderwijstijd aan de orde. Ook de link naar deze enquête is verstuurd door de scholen zelf, in dezelfde periode als de enquête onder het onderwijspersoneel. Bij deze enquête zijn alleen de scholen in de analyses meegenomen met ten minste 15 respondenten. Dat resulteerde in 687 ingevulde vragenlijsten, afkomstig van 14 scholen. Twee scholen hebben een respons van minder dan 15 ouders en de ouders van drie scholen vullen de enquête iets later in, vanwege overlap met de timing van een soortgelijke enquête. Deze nakomende informatie kan dus wel in de komende jaren worden gebruikt als ‘nulmeting’. Ook bij de ouderenquête heeft een weging plaatsgevonden (zie Bijlage A).

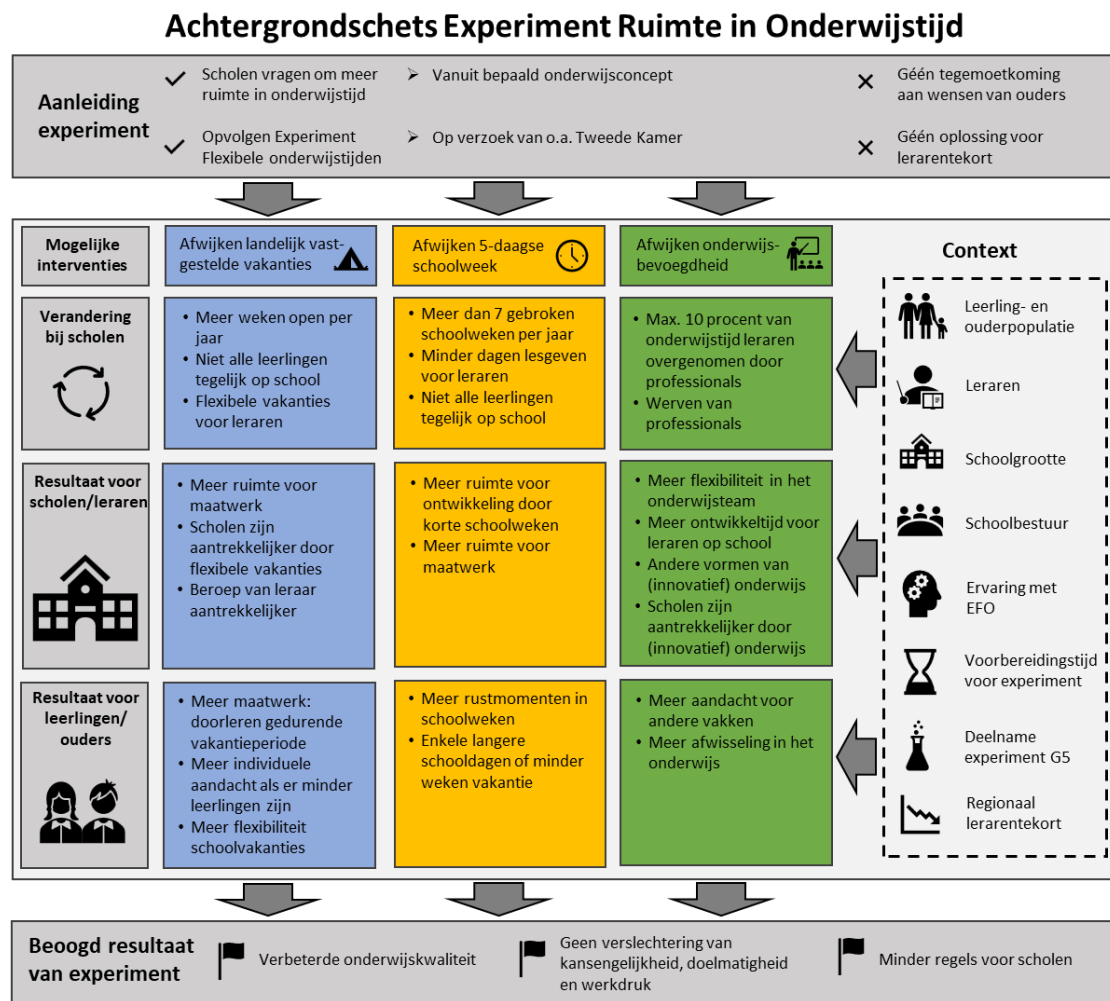
Door in de komende jaren de verschillende enquêtes te herhalen kan de ontwikkeling in het proces en de opbrengsten in kaart worden gebracht. Ook worden schoolbezoeken afgelegd om de cijfers van context te voorzien. Voor extra informatie over het effect van ERiO op de onderwijskwaliteit worden in het laatste onderzoeksjaar bovendien voortgangsgegevens van leerlingen geanalyseerd.

2 Achtergrondschemata

Het Experiment Ruimte in Onderwijstijd wordt tot en met 2025 geëvalueerd. De basis van die evaluatie wordt gevormd door deze achtergrondschemata, waarin uiteengezet is welke veranderingen worden verwacht, welke gevolgen dat heeft voor scholen en leraren, leerlingen en hun ouders en binnen welke context die veranderingen plaatsvinden.

Wat werkt (niet) voor wie in welke omstandigheden, en waarom (niet)? Het evaluatieonderzoek naar ERiO probeert de komende jaren deze complexe vraag te beantwoorden. De eerste stap hiervoor is het opstellen van een achtergrondschemata, waarin de beoogde veranderingen en resultaten in kaart worden gebracht, net als de context. Dat geeft de gelegenheid gedurende de looptijd van het experiment te monitoren of die veranderingen en resultaten zich in de praktijk voordoen en te evalueren waarom dat wel of niet het geval is. Onderstaand schema vat de achtergrondschemata samen.

Figuur 2.1 Schematische weergave achtergrondschemata Experiment Ruimte in Onderwijstijd

De achtergrondschets vormt de basis voor de volgende stappen in het onderzoek. Zo is de informatie verwerkt in de vragenlijsten voor schoolleiders, onderwijspersoneel en ouders, waarmee de beginsituatie van de scholen in kaart is gebracht. De volgende hoofdstukken gaan hier nader op in. Dit hoofdstuk geeft een nadere toelichting bij het schema. Paragraaf 2.1 start met de aanleiding, beoogd resultaat en context. Vervolgens komen in Paragraaf 2.2 per interventie de verwachte veranderingen en resultaten aan de orde.

2.1 Aanleiding, beoogd resultaat en context

Aanleiding

Het Experiment Ruimte in Onderwijs (ERiO) ligt in het verlengde van het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden (EFO). Met dat experiment werd afgeweken van de landelijk vastgestelde vakanties en het maximale aantal schoolweken met minder dan vijf dagen. EFO liep van 2011 tot augustus 2020. De minister van OCW beëindigde het experiment nadat de Inspectie had geconstateerd dat de onderwijskwaliteit op een deel van de deelnemende scholen niet in orde was. Vijf van de twaalf scholen moesten stoppen met het experiment vanwege kwaliteitsproblemen. Nog eens twee scholen moesten ingrijpende maatregelen nemen om kwaliteitsproblemen het hoofd te bieden (Inspectie van het Onderwijs, 2018). Omdat EFO op sommige scholen wel goed is verlopen, heeft de Tweede Kamer verzocht om een ‘doorstart’.¹¹

Deze politieke aanleiding komt voort uit de behoefte die scholen hebben aan meer mogelijkheden om de onderwijstijd op een alternatieve manier in te delen. Die behoefte was bijna tien jaar geleden aanleiding tot EFO. Dezelfde behoefte speelt ook bij ERiO een belangrijke rol, mede vanuit het onderwijsconcept van de scholen. Een bekend voorbeeld van zo’n concept is de ‘Sterrenschool’, waarvan een kenmerk is dat de school bijna het hele jaar open is. Andere scholen maken deel uit van een integraal kindcentrum (IKC).¹² Binnenschools en buitenschools leren zijn op deze scholen met elkaar verweven, waarbij behoefte is aan de mogelijkheid om flexibel om te gaan met de dagindeling (De Weerd en Krooneman, 2014).

Binnen ERiO is er de mogelijkheid om – net als bij EFO – op de volgende manieren af te wijken van de huidige wetgeving:

1. Afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties;¹³
2. Afwijken van de 5-daagse schoolweek;¹⁴

Ten opzichte van EFO is bij ERiO een nieuw element toegevoegd: de afwijking van de onderwijsbevoegdheid:

3. Afwijken van een gedeelte van de onderwijsbevoegdheid: maximaal tien procent van de onderwijstijd kan door een andere professional dan een leerkracht basisonderwijs worden ingevuld.¹⁵

¹¹ Zie voetnoot 9.

¹² Met ERiO wordt overigens geen ruimte gecreëerd om de stelsels van onderwijs en kinderopvang samen te voegen. Indien basisonderwijs en kinderopvang in één organisatie zijn ondergebracht, dient rekening te worden gehouden met de regels van beide stelsels.

¹³ Afwijken artikel 15, tweede lid van de WPO.

¹⁴ Afwijken artikel 8, negende lid, onder b, WPO.

¹⁵ Afwijken artikel 3, eerste lid, onder b, onder 2°, WPO.

Deze laatste afwijking is toegevoegd, omdat er bij scholen niet alleen behoefte bestond aan een andere opbouw van de onderwijstijden, maar ook aan een andere organisatie van het onderwijs zelf. Denk bijvoorbeeld aan het doorbreken van de klasstructuur, functiedifferentiatie en inzet van onderwijsassistenten. Een uitwerking daarvan is de behoefte van sommige leerlingen aan een combinatie van onderwijs en zorg in de zogeheten ‘familieklas’, waarbij onderwijs en zorg wordt gecombineerd. De onderwijstijd wordt daarin deels ingevuld door zorgprofessionals. Binnen het experiment Regelluwe scholen hebben enkele scholen ervaring opgedaan met de combinatie van onderwijs en specialistische begeleiding. ERiO biedt de mogelijkheid om die ervaring uit te breiden.

Naast deze derde mogelijke afwijking is er nog een ander verschil tussen ERiO en EFO. Ouders in staat stellen om werk en privé te combineren is *geen* aanleiding voor ERiO, terwijl dat bij EFO wel het geval was.¹⁶ Overigens is ERiO ook niet bedoeld om het lerarentekort terug te dringen.¹⁷ Hiervoor zijn andere experimenten ingericht, zoals de beleidsregel andere dag- en weekindeling in het onderwijs in de G5.¹⁸

Beoogde resultaten

Het doel van het experiment is om te onderzoeken wat de effecten zijn van de drie mogelijke afwijkingen. In artikel 3 van de beleidsregel staan de vragen genoemd waarop het onderzoek antwoord moet geven. Kort samengevat: a) wat zijn de effecten op het onderwijs?, b) welke randvoorwaarden gelden daarbij?, c) is er voldoende grond voor het aanpassen van wet- en regelgeving en onder welke voorwaarden?

Het experiment is volgens de minister geslaagd als het een *positief effect* heeft op de kwaliteit van het onderwijs. Dat is in zijn optiek het hoofddoel van het bieden van meer ruimte aan scholen voor andere onderwijstijden. Dit standpunt is duidelijk geformuleerd in kamerbrieven van de minister over het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden.¹⁹

Daarnaast past het experiment binnen het programma ‘Ruimte voor Regie’, waarvan het doel is te bekijken of scholen meer ruimte kan worden geboden. Gezien het duidelijke standpunt van de minister wordt het experiment als succesvol beschouwd wanneer scholen de geboden ruimte hebben kunnen toepassen en die toepassing positief bijdraagt aan de onderwijskwaliteit. Het bieden van meer ruimte is daarmee een ondergeschikt doel aan de onderwijskwaliteit.

Ongewenste neveneffecten

Verder is het goed om vast te stellen dat een positieve evaluatie van het experiment niet alleen afhangt van het bereiken van de gestelde doelen. Van belang is ook dat er geen *ongewenste* neveneffecten optreden. Mogelijke ongewenste neveneffecten zouden kunnen zijn: verslechtering van kansgelijkheid, doelmatigheid en werkdruk. Als dergelijke neveneffecten optreden, is het experiment mislukt.

¹⁶ Slob, A. (2019). Uitkomst experiment flexibele onderwijstijden basisonderwijs [Kamerbrief].

¹⁷ Zie Kamerstukken II 2019/20, 31293, nr. 487

¹⁸ Zie <https://wetten.overheid.nl/BWBR0043523/2020-07-08>

¹⁹ Zie Kamerstukken II 2019/20, 31293, nr. 487 en Slob, A. (2019). Uitkomst experiment flexibele onderwijstijden basisonderwijs [Kamerbrief].

Context

Bij de context van het experiment gaat het om relevante condities die van invloed kunnen zijn op het verloop en de opbrengsten van het experiment. Een aantal relevante contextfactoren zijn: de invloed van hoe een school is georganiseerd, de schoolpopulatie, de schoolgrootte of de verhoudingen binnen een schoolbestuur-schoolleider-schoolteam. In het verlengde daarvan kan er gedacht worden aan de voorwaarden en risicofactoren die door de Inspectie van het Onderwijs worden genoemd in het onderzoek naar het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden: goede voorbereiding, geboden faciliteiten door bestuur en competent team. De relevante contextfactoren zijn:

- leerling- en ouderpopulatie (zoals zorgbehoefte, opleidingsniveau ouders),
- lerarenpopulatie
- schoolgrootte
- betrokkenheid van het schoolbestuur (ook financieel)
- ervaring met het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden (EFO)
- voorbereidingstijd van scholen voor het experiment
- deelname aan het experiment andere dag- en weekindeling G5
- lerarentekort

Uiteraard kunnen gedurende de looptijd van het experiment ook andere (onvoorziene) contextfactoren van invloed zijn op het verloop en de opbrengsten ervan. Die factoren en de bijbehorende impact ervan worden in het monitor- en evaluatieonderzoek in beeld gebracht. Een goed voorbeeld daarvan is de huidige coronasituatie. Aangezien het experiment een lange looptijd heeft, is het de vraag wat hiervan op de lange termijn het effect zal zijn.

2.2 Veranderingen en resultaten

Door ERiO is het dus mogelijk voor de experimentscholen om af te wijken van de landelijk vastgestelde vakanties, het aantal 5-daagse schoolweken en de onderwijstijd die door andere professionals gegeven mag worden. Deze paragraaf bespreekt per interventie (afwijking) wat hierdoor verandert op scholen en wat de verwachte gevolgen daarvan zijn voor scholen en leraren, en leerlingen en ouders. In de praktijk zullen scholen vaak meerdere interventies tegelijkertijd toepassen.

Afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties

Figuur 2.2 Verwachte veranderingen en resultaten bij afwijken landelijk vastgestelde vakanties

Verwachte veranderingen bij scholen

Door af te wijken van de landelijk vastgestelde vakanties is het mogelijk voor scholen om zelf de vakantie-indeling te maken. Vanuit EFO is bekend dat scholen dit in de praktijk grofweg op twee manieren doen. De eerste mogelijkheid is dat er slechts enkele vaste vakantiemomenten zijn voor iedere leerling, zoals de kerstvakantie, en dat de rest van de vakantiedagen flexibel kan worden opgenomen door ouders in overleg met school. De tweede mogelijkheid is dat scholen de vakantieweken anders indelen en dat die indeling geldt voor alle leerlingen, bijvoorbeeld een vast schema van tien weken school gevolgd door drie weken vakantie.

De gevolgen van de flexibele opname van vakantie door ouders is dat niet alle leerlingen tegelijk op school aanwezig zijn. Om de flexibele opname van vakantie te accommoderen moet een school meer weken per jaar open zijn. Immers, de schooltijd die sommige leerlingen missen doordat ze met vakantie zijn, terwijl andere leerlingen naar school gaan, moeten ze op een later moment inhalen. Wanneer de school kiest voor een andere indeling van de vakantieweken, zijn de vakanties wel voor alle leerlingen hetzelfde. Deze scholen hoeven niet meer weken per jaar open te zijn.

Het afwijken van de standaard vakantie-indeling betekent ook dat leraren meer flexibiliteit zullen hebben wat betreft hun eigen vakanties. Zij zijn niet langer gebonden aan de landelijk vastgestelde

vakanties en kunnen naar eigen voorkeur vakanties inplannen. In het geval dat de vakanties voor alle leerlingen hetzelfde zijn, is er niet meer flexibiliteit voor leraren.

Verwachte resultaten voor scholen/leraren

Er zijn voor scholen verschillende resultaten te verwachten van de flexibele vakanties. Allereerst biedt deze interventie de mogelijkheid voor leraren om hun onderwijstaak beter te vervullen door meer maatwerk aan leerlingen te bieden. Een veelgenoemd voorbeeld hiervan is het voorkomen van de ‘zomerdip’, de terugval in resultaten na een lange periode niet naar school.²⁰ Ook zullen er minder leerlingen tegelijk aanwezig zijn in de klas, waardoor de leraar meer individuele aandacht kan bieden.

Daarnaast kunnen scholen – ook al is dat geen doelstelling van het experiment – aantrekkelijker zijn voor ouders, omdat er meer flexibiliteit is wat betreft vakanties en de vakantieperiode. Dit kan als middel dienen om de toekomstige instroom van leerlingen te bevorderen. Bij het vorige experiment EFO gaven meerdere deelnemende scholen dit op als reden om mee te doen aan het experiment (Inspectie van het Onderwijs, 2018).

Het beroep leraar kan ook aantrekkelijker worden. Leraren zijn niet langer gebonden aan landelijk vastgestelde vakanties, wat in het vorige experiment tot veel waardering heeft geleid. In de evaluatie van EFO gaf 80 procent van de personeelsleden aan tevreden te zijn over de mogelijkheden tot het opnemen van vakanties (de Weerd en Krooneman, 2014). Ook de werktijden zijn door meer dan 80 procent van de ondervraagden als positief ervaren.

Naast de in het schema genoemde resultaten, zijn er ook mogelijke onbedoelde effecten in de vorm van extra kosten. Denk bijvoorbeeld aan extra kosten voor personeel. Omdat scholen langer open zijn kan dit leiden tot extra formatie tijdens de vakantieperiode, zoals de Inspectie heeft geconstateerd bij het vorige experiment (Inspectie van het Onderwijs, 2018). Ook in de evaluatie van EFO wordt gesproken over stijgende kosten door roostering van personeel en integratie van school en kinderopvang. Het is echter niet duidelijk of en hoe deze factoren worden beïnvloed door de afwijking van de landelijk vastgestelde vakanties. Daarnaast is het denkbaar dat er hogere kosten zijn voor bijvoorbeeld gas, water en/of licht als het schoolgebouw meer weken per jaar open is.

Wanneer scholen een vakantie-indeling hebben die voor alle leerlingen geldt, kunnen de gevolgen voor scholen en leraren anders uitpakken dan wanneer vakanties flexibel op te nemen zijn. De mogelijkheid voor het bieden van maatwerk neemt niet per se toe wanneer de vakanties voor alle leerlingen hetzelfde zijn. De vakantie kan dan immers niet afgestemd worden op ieder kind. Het is in dat geval ook niet zo dat een school langer open is, waardoor kosten voor extra formatie en gas, water en/of licht niet hoger uit hoeven te vallen.

Verwachte resultaten voor leerlingen/ouders

Ook leerlingen en ouders merken uiteraard de gevolgen van het experiment. Zoals gemeld maken flexibele schoolvakanties het voor leraren makkelijker om maatwerk te bieden aan leerlingen. Dit is in het vorige experiment tot uiting gekomen door individualisering van het onderwijs (de Weerd

²⁰ Daarbij moet worden opgemerkt dat een dergelijk gevolg in Nederland nog niet is onderzocht en dat Amerikaanse onderzoeken naar het effect van scholen in de Verenigde Staten die het hele jaar open zijn, niet eenduidig zijn in hun conclusies (Merino, 1983; Cooper et al. 2003; Graves, 2010, 2011).

en Krooneman, 2014) en kan positief uitpakken voor leerlingen. Zo kunnen er leerlingen zijn met bepaalde zorgbehoeften, voor wie het wenselijk is om tijdens de zes weken durende zomervakantie naar school te gaan. Volgens de Inspectie ervaren deze kinderen dat als positief (Inspectie van het Onderwijs, 2018). Daarnaast hebben flexibele vakanties als gevolg dat er op een bepaald moment minder leerlingen aanwezig zijn. De leraar heeft op zulke momenten meer tijd voor individuele aandacht. Het een en ander hangt wel af van of de scholen kiezen voor een vast schema voor de vakantieweken, of voor meer flexibele inzet van de vakantiedagen.

Het afwijken van de landelijk verplichte vakanties kan leiden tot meer flexibiliteit voor ouders rondom schoolvakanties. Dit kan het bijvoorbeeld mogelijk maken dat minder draagkrachtige ouders buiten drukke en dure piekperiodes op vakantie gaan, of dat ouders die in een van toerisme afhankelijke sector werken vakantie opnemen buiten het hoogseizoen. Deze flexibiliteit zorgt mogelijk voor een betere aansluiting van onderwijs en gezinsleven. Het was in EFO een uitgesproken doelstelling om de aansluiting tussen werk en privé te bevorderen. Hoewel dat in ERiO expliciet niet het geval is, kan dit wel een gevolg zijn van het experiment.

Afwijken van de 5-daagse schoolweek

Figuur 2.3 Verwachte veranderingen en resultaten bij afwijken van de 5-daagse schoolweek

Verwachte veranderingen bij scholen

Deze interventie biedt de mogelijkheid om meer dan zeven schoolweken met minder dan vijf dagen te organiseren. Schoolweken die minder dan vijf lesdagen bevatten worden ook wel gebroken schoolweken genoemd. Als de gebroken schoolweken voor iedere leerling dezelfde zijn, dan houdt dat vanwege de collectieve vrije dagen in dat leraren op minder dagen les hoeven te geven. De minimale onderwijstijd blijft echter gelijk, waardoor de lestijd op (enkele) andere dagen langer wordt. Wanneer de gebroken schoolweken verschillen tussen leerlingen, dan ontstaan er individuele roosters. Het gevolg hiervan is dat er op bepaalde momenten minder leerlingen aanwezig zijn.

Verwachte resultaten voor scholen/leraren

Wanneer er door de collectieve gebroken schoolweken minder lesdagen zijn, hebben docenten meer ruimte voor ontwikkeling of onderwijsverbetering. Iets dergelijks gebeurt bij het experiment Regelluwe scholen, waar scholen die afwijken van het maximum aantal 4-daagse schoolweken of de minimale onderwijstijd de vrijgekomen ruimte benutten voor ontwikkeling of onderwijsverbetering. In ERiO mag echter niet afgeweken worden van de minimale onderwijstijd, dus zal onderwijstijd ingehaald moeten worden. Daarnaast biedt het afwijken van de 5-daagse schoolweek leraren op individuele basis de ruimte om roosters te individualiseren, net zoals de individuele opname van vakantie dat doet.

Verwachte resultaten voor leerlingen/ouders

In de toelichting van de regeling staat dat het doel van het mogen afwijken van het maximum aantal gebroken schoolweken per jaar is om meer rustmomenten te creëren in schoolweken in het geval dat scholen meer weken per jaar open zijn. Er wordt dus van uitgegaan dat scholen die afwijken van het aantal gebroken schoolweken ook afwijken van de vastgestelde vakanties. In principe kan de kortere onderwijstijd als gevolg van de extra gebroken schoolweken overigens ook worden ingehaald door langere schooldagen.

Afwijken van een gedeelte van de onderwijsbevoegdheid

Figuur 2.4 Veranderingen en resultaten voor de interventie afwijken onderwijsbevoegdheid

<p>Interventie</p>	<p>Afwijken onderwijsbevoegdheid </p>
<p>Verandering bij scholen</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Max. 10 procent van onderwijstijd leraren overgenomen door professionals • Werven van professionals
<p>Resultaat voor scholen/leraren</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Meer flexibiliteit in het onderwijsteam • Meer ontwikkeltijd voor leraren op school • Andere vormen van (innovatief) onderwijs • Scholen zijn aantrekkelijker door (innovatief) onderwijs
<p>Resultaat voor leerlingen/ouders</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • Meer aandacht voor andere vakken • Meer afwisseling in het onderwijs

Verwachte veranderingen bij scholen

Binnen ERiO mogen scholen een deel van de onderwijstijd een andere professional dan een bevoegde leraar voor de klas zetten. Hier zit een maximum aan van 100 uur per schooljaar, wat neerkomt op ongeveer tien procent van de verplichte onderwijstijd. De bevoegde leraar blijft wel altijd eindverantwoordelijk. Als scholen deelnemen aan deze interventie moeten ze nadenken over een invulling van de lessen en de professionals werven. Gedacht kan worden aan vakdocenten die lesgeven in techniek, programmeren, muziek, dans en creatieve vakken of aan mensen van buiten het onderwijs met een bijzonder beroep, bijvoorbeeld een grafisch ontwerper of een bakker.

Verwachte resultaten voor scholen/leraren

In de eerste plaats is deze interventie bedoeld om meer flexibiliteit te creëren in de inzet van het onderwijsteam. Deze flexibiliteit ontstaat doordat de bevoegde leraar niet fysiek aanwezig hoeft te zijn bij de les van de andere professional. In de regeling staat dat deze uren ingezet kunnen worden voor bijvoorbeeld ontwikkeltijd. Ook in het experiment Regelluwe scholen is te zien dat scholen die de onderwijstijd terugbrengen, de vrijgekomen tijd inzetten voor professionalisering. De inzet van andere professionals, zoals vakdocenten, maakt het voor scholen ook mogelijk om andere vormen van onderwijs aan te bieden. Wat en hoe hangt uiteraard af van het type professional.

Hoewel het lerarentekort geen aanleiding is geweest voor ERiO, kan deelname wel bijdragen aan het terugdringen ervan. Terugdringen van het lerarentekort is *wel* het hoofddoel van het experiment ‘andere dag- en weekindeling G5’, waar andere professionals ook een deel van de onderwijstijd overnemen. De ERiO-scholen in de G5 zouden aan beide experimenten kunnen deelnemen.

Verwachte resultaten voor leerlingen/ouders

De inzet van andere professionals kan voor leerlingen tot gevolg hebben, dat ze kennismaken met vakken buiten het kerncurriculum, zoals creatieve vakken of robotica. Dat leidt bovendien tot meer afwisseling in het onderwijs. Het ligt echter aan de invulling van deze afwijking door de scholen of deze effecten optreden.

3 Geplande veranderingen bij scholen

De meeste scholen willen afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties. Afwijken van de 5-daagse schoolweek is vaker een afgeleide van het flexibel kunnen opnemen van vakanties dan een op zichzelf staande interventie. De inzet van onbevoegden voor de klas is nog niet gestart, al zijn 7 scholen dat wel van plan.

In totaal doen 20 scholen mee aan het experiment Ruimte in Onderwijstijd. De scholen verschillen sterk van elkaar in hun context, zoals hun eerdere ervaringen met flexibele onderwijstijden, de innovatiegerichtheid van de school en de leerlingenpopulatie. De scholen die deelnemen aan dit experiment variëren van kleine dorpsscholen tot grote multiculturele stadsscholen, en van scholen zonder ervaring met flexibele onderwijstijden tot scholen die dat al jaren toepassen.

Los van de context verschillen de deelnemende scholen ook van elkaar in de wijze waarop ze invulling geven aan het experiment en de mate waarin het plan inhoudelijk is vormgegeven. Er is een aantal scholen die dit jaar starten met aanpassingen in de flexibele onderwijstijden en de inzet van onbevoegden die (nog) vallen binnen de huidige wettelijke regels. Deze scholen monitoren hun eigen aanpassingen en breiden de afwijkingen verder uit indien daar behoefte aan is. Ook zijn er scholen die hun plan nog (verder) uitwerken en daarmee de invoering volop aan het voorbereiden zijn.

Onderstaande tabel toont de huidige situatie ten aanzien van ERiO (start schooljaar 2020-2021). Acht van de 20 scholen maken reeds gebruik van de ruimte in de regeling. Zeven daarvan hebben ook deelgenomen aan het Experiment Flexibele Onderwijstijden en zijn doorgegaan met wat ze al jaren doen. De overige 12 scholen treffen momenteel voorbereidende werkzaamheden en zullen waarschijnlijk later starten²¹. Dit is weergegeven in Tabel 3.1. Het gaat hierbij alleen om afwijkingen buiten het wettelijk kader, zoals mogelijk gemaakt door deelname aan het experiment. Scholen die op dit moment alleen afwijken binnen de wettelijke mogelijkheden zijn bij ‘in voorbereiding’ geplaatst.

Tabel 3.1 8 van de 20 deelnemende scholen zijn gestart met door ERiO mogelijk gemaakte afwijkingen

Fase van in-/uitvoering	Aantal scholen
In voorbereiding	12
In uitvoering	8
Totaal	20

Bron: Interviews met schoolleiders, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

De volgende paragrafen beschrijven per interventie hoe de deelname van de 20 scholen aan het experiment er op dit moment uitziet of gepland is. Bij 8 scholen zijn er dus al afwijkingen doorgevoerd, bij de overige 12 kunnen alleen de plannen worden beschreven. De komende jaren wordt

²¹ In de gesprekken zijn verschillende beoogde startdata genoemd, variërend van starten binnen een paar maanden tot ergens binnen de looptijd van het experiment. Enkele scholen weten ook niet zeker of ze gebruik gaan maken van de ruimte in de regels. Hierbij spelen verschillende omstandigheden een rol, zoals COVID-19 en het lerarentekort.

gevolgd in hoeverre ze hier daadwerkelijk een start mee maken en of ze gaandeweg het experiment ook met andere afwijkingen aan de slag gaan.

Tabel 3.2 geeft een overzicht van de afwijkingen waarvan de scholen denken gebruik te gaan maken. De meeste scholen willen afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties, vaak in combinatie met de afwijking van de 5-daagse schoolweek. Bijlage B beschrijft in beknopte portretten in meer detail hoe scholen het experiment inrichten.

Tabel 3.2 Meeste scholen willen afwijken van landelijk vastgestelde vakanties, vaak in combinatie met afwijking van 5-daagse schoolweek (in voorbereiding/in uitvoering samen)

Afwijking	Aantal scholen
Alleen vakanties	6
Alleen 5-daagse schoolweek	0
Alleen onderwijsbevoegdheid	1
Vakanties + 5-daagse schoolweek	7
Vakanties + onderwijsbevoegdheid	4
Alle drie de afwijkingen	2
Totaal plannen	20

Bron: Interviews met schoolleiders, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

3.1 Afwijken van de schoolvakanties

In totaal hebben 19 scholen plannen voor het afwijken van de reguliere schoolvakanties, slechts 1 school dus niet (zie Tabel 3.3). Acht daarvan zijn hier vanaf begin schooljaar 2020-2021 mee gestart. De overige 11 scholen zijn zich nog aan het oriënteren hierop. Acht daarvan passen overigens al wel flexibele vakanties toe, maar binnen de wettelijke kaders. Ze hanteren nog de drie landelijk vastgestelde schoolvakanties: kerstvakantie, meivakantie en zomervakantie en laten alleen voor de overige vakanties (waarvoor slechts adviesdata gelden) flexibel opnemen. In de loop van dit experiment bekijken zij of en hoe hiervan afgeweken gaat worden.

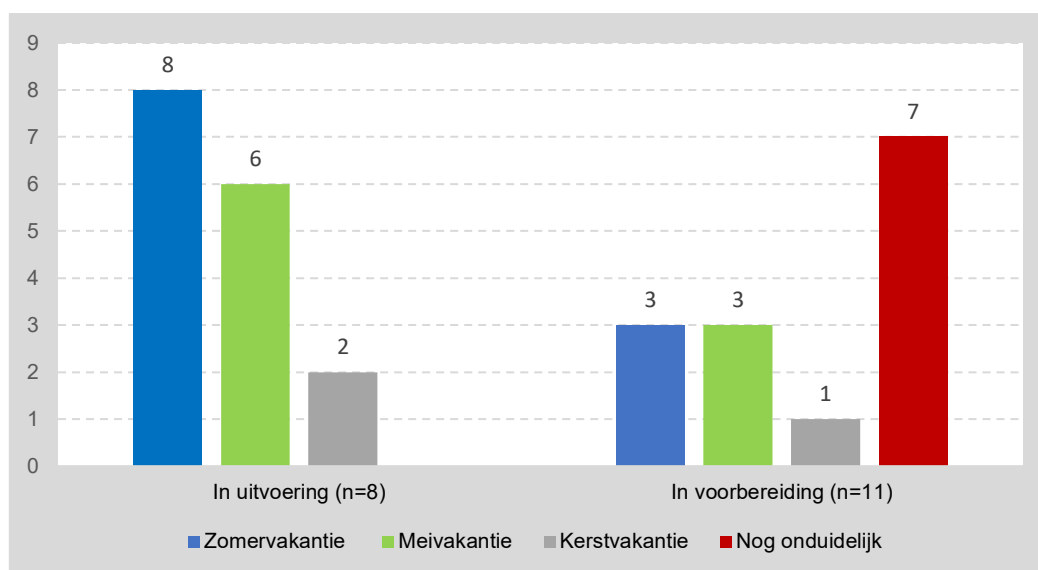
Tabel 3.3 8 van de 19 scholen zijn gestart met afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties

Fase van in-/uitvoering	Afwijken van de schoolvakanties
Geen plannen	1
In uitvoering	8
In voorbereiding	11
Totaal plannen	19

Bron: Interviews met schoolleiders, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

De 8 scholen die wel zijn gestart met door ERiO mogelijk gemaakte afwijkingen van de reguliere schoolvakanties doen dat vooral bij de zomervakantie en de meivakantie (zie Figuur 3.1). Ze wijken voor die vakanties dus af van de landelijk voorgeschreven weken. Van de landelijk voorgeschreven kerstvakantie wordt het minst afgeweken. De twee weken kerstvakantie zijn voor minstens 9 scholen vaste vakantieweken. De flexibele zomervakantie kent op scholen die dit toepassen overigens ook een aantal vaste vakantieweken, maar minder dan de landelijk verplichte zes.

Figuur 3.1 Scholen wijken het minst af van de wettelijk voorgeschreven kerstvakantie

Bron: Ingediende plannen en interviews met schoolleiders, SEO Economisch Onderzoek (2020)

Vanwege het hanteren van andere schoolvakanties dan de reguliere kunnen ouders op andere momenten flexibel vakantiedagen opnemen. Daarnaast zijn er scholen die meer uren onderwijs aanbieden per week, waardoor er binnen de door scholen bepaalde kaders flexibel op te nemen vrije dagen voor ouders worden opgebouwd. Het aantal flexibele dagen loopt uiteen van tien dagen tot tien weken op jaarbasis. Op enkele scholen hangt het aantal opgebouwde flexibele dagen af van het ‘pakket’ waarvoor ouders kiezen aan uren onderwijs per week. Ook de wijze waarop die flexibele vakantiedagen kunnen worden opgenomen varieert. Op sommige scholen kunnen ouders vrijwel alle vakantiedagen flexibel opnemen, terwijl er op andere scholen slechts enkele dagen per jaar flexibel opgenomen kunnen worden. Er is ook een school waar ouders geen flexibele dagen kunnen opnemen omdat het jaarrooster al vaststaat.

Ook de regels die worden gesteld aan het opnemen van de vakanties verschillen sterk tussen de scholen. Op sommige scholen moet het verlof enkele maanden of weken vooraf aangevraagd worden, op andere scholen is het mogelijk om (een beperkt aantal) flexibele vrije dagen een week van tevoren aan te vragen. Een aantal scholen staan alleen opname van hele weken vakantie toe en geen losse dagen.

3.2 Afwijken van de 5-daagse schoolweek

In totaal hebben negen scholen plannen om af te wijken van de 5-daagse schoolweek, waarvan zes er nu al gebruik van maken (zie Tabel 3.4). De meer dan zeven gebroken schoolweken zijn in veel gevallen een voortvloeiende van het (willen) afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties, waarbij ouders flexibel vakantie kunnen opnemen. Dit gebeurt dus alleen op scholen die een zogenoemde ‘strippenkaart’ hanteren. Voor scholen waarbij flexibele vakanties alleen in aaneengesloten perioden kunnen worden opgenomen, geldt dit niet. Daarnaast zijn er scholen waar buiten de flexibele vakanties om wordt afgeweken van de 5-daagse schoolweek. Hier worden ouders bijvoorbeeld in staat gesteld om (vaste) losse dagen vrij te nemen, als dit aansluit bij de ontwikkeling van hun kind.

Op één school wordt er elke vijf á zes weken een studiedag georganiseerd, waardoor er extra gebroken schoolweken ontstaan.

Twee scholen zijn door hun deelname aan EFO juist bewust afgestapt van de 4-daagse schoolweek die zij destijds hanteerden. Hun ervaring is dat niet alle kinderen langere dagen bij een 4-daagse schoolweek aan kunnen. Er waren te veel kinderen die het niet redden. Slechts voor een kleine groep leerlingen bood het voordelen.

Tabel 2.4 9 scholen wijken af van de 5-daagse schoolweek

Fase van in-/uitvoering	Afwijken van de 5-daagse schoolweek
Geen plannen	11
In uitvoering	6
In voorbereiding	3
Totaal plannen	9

Bron: Interviews met schoolleiders, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

3.3 Afwijken van de onderwijsbevoegdheid

Zeven van de 20 scholen willen afwijken van een gedeelte van de onderwijsbevoegdheid, al zijn ze daar nog niet mee gestart (zie Tabel 3.5). Voor één school is dit de enige afwijking waaraan ze deelnemen binnen dit experiment. Er zijn grote verschillen in de wijze van (beoogde) inzet van de onbevoegde professionals. Zo worden de onbevoegden soms volledig begeleid door bevoegde leerkrachten, waardoor er (nog) niet wordt afgeweken van de wettelijke kaders. Maar er kan ook sprake zijn van vakdocenten, beroepsprofessionals, ouders, pedagogisch medewerkers of vo-docenten die zelfstandig worden ingezet. Op sommige scholen gaat het om structurele inzet op specifieke tijdstippen, bijvoorbeeld drie middagen per week waarvan leerlingen van verschillende leerjaren afwisselend gebruik maken. Op andere scholen betreft het incidentele inzet aansluitend bij de behoeften van de leerlingen.

Tabel 3.5 7 scholen willen afwijken van de onderwijsbevoegdheid

Fase van in-/uitvoering	Afwijken van de onderwijsbevoegdheid
Geen plannen	13
In uitvoering	0
In voorbereiding	7
Totaal plannen	7

Bron: Interviews met schoolleiders, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

4 Proces van planvorming en invoering

De meeste scholen doen mee aan ERiO om ouders en personeel meer flexibiliteit te bieden, vooral met betrekking tot het opnemen van vakantie. Het proces van planvorming, indienen en in sommige gevallen invoering en uitvoering verloopt soepel volgens schoolleiders, personeel en ouders. Betrokkenen worden geïnformeerd en aan de inspraakverplichting wordt voldaan.

Op de scholen die eerder aan EFO deelnamen na, zijn scholen nog nauwelijks begonnen met de uitvoering van de plannen in het kader van het experiment. Wel valt er al iets te zeggen over het proces van de planvorming en de invoering. Waarom doen scholen mee aan ERiO? In hoeverre werden het onderwijspersoneel en de ouders betrokken bij de planvorming? En hoe soepel verloopt de invoering?

Dit hoofdstuk geeft een eerste schets van hoe het veranderingsproces op de scholen verloopt, op basis van gesprekken met de schoolleiders, een enquête onder het onderwijsgevend personeel en een enquête onder ouders. Paragraaf 4.1 gaat in op de aanleiding van scholen om mee te doen aan ERiO. Vervolgens beschrijft Paragraaf 4.2 het proces van planvorming, inspraak en informatievoorziening. Ten slotte geeft Paragraaf 4.3 een beeld van hoe de invoering van de interventies verloopt.

4.1 Aanleiding voor deelname aan ERiO

Uit de interviews met schoolleiders blijkt een grote variatie in de aanleiding voor deelname aan ERiO, maar primair komt de wens naar voren om vakanties flexibeler te maken. Hiervoor zijn een aantal redenen genoemd. Scholen willen beter aansluiten bij de wensen van ouders, die niet altijd vrij kunnen nemen tijdens de landelijk vastgestelde vakanties. Dit betreft ouders die bijvoorbeeld zelfstandig ondernemer zijn of werken in de horeca, toerisme of de agrarische sector. Een ander voorbeeld is gezinnen met een migratieachtergrond die graag langdurig familie bezoeken in hun land van oorsprong. Ook speelt mee dat een groot deel van deze scholen ouders en personeel de mogelijkheid willen bieden om flexibel – en daardoor vaak goedkoper – op vakantie te gaan en/of de vakanties beter af te stemmen op hun persoonlijke situatie. Door tegemoet te komen aan deze wensen wordt (ongeoorloofd) verzuim tegengegaan volgens de scholen, komt de onderwijstijd minder in gevaar en valt de strijd hierover met ouders weg.

De zeven scholen die deelnamen aan het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden (EFO) zijn allemaal aangemeld voor ERiO, omdat ze hun werkwijze wilden voortzetten. Die behoefte was ook duidelijk aanwezig bij de ouders van leerlingen. Zonder deelname aan ERiO zouden ze weer moeten voldoen aan de wettelijke kaders rondom onderwijstijd. Voor de zes scholen die Sterrenschool zijn of in het traject zitten om dit te worden, is flexibele onderwijstijden één van de vijf sterren van hun onderwijsconcept. Deelname aan dit experiment is dan ook een logische stap voor deze scholen.

Daarnaast zijn er diverse andere aanleidingen genoemd om deel te nemen aan ERiO. Enkele scholen willen het onderwijs beter laten aansluiten op het individuele kind, bijvoorbeeld door ruimere openingstijden of een verlengde schooldag met onderwijskundige invulling. In het verlengde daarvan wil een aantal scholen de leerlingen beter over het schooljaar kunnen verdelen, waardoor kinderen meer aandacht en individuele hulp kunnen krijgen gedurende het jaar en vooral in de zomerperiode. Ook genoemd als aanleiding: door deelname kunnen bijdragen aan het bieden van gelijke kansen aan leerlingen, om leerlingen en/of personeel aan te kunnen trekken en – meer in het algemeen – het verbeteren van de onderwijskwaliteit. Een concreet voorbeeld van hoe dit volgens één van de scholen kan worden bereikt: *“We voeren een rooster in waarmee leerlingen vier keer per jaar een week vrij zijn. Die weken worden door het team gebruikt voor professionalisering en het verbeteren van de onderwijskwaliteit. Door de hoge werkdruk binnen het onderwijs is deze kwaliteitslag anders moeilijk te maken.”* Het verbeteren van de kwaliteit is ook de primaire doelstelling van ERiO en niet het flexibeler maken van vakanties.

Het kunnen afwijken van de onderwijsbevoegdheid speelt bij drie scholen een voorname rol in de aanleiding om deel te nemen aan het experiment. Eén van deze scholen is bezig met IKC-vorming en door inzet van andere professionals willen ze gaandeweg toewerken naar hun ideaal: een integraal aanbod voor kinderen gedurende de hele dag. Een andere school wil de inzet van andere professionals dan bevoegde leraren benutten voor schooltijdverruiming, waarbij er aandacht is voor talentontwikkeling en remediëring in een verlengde schooldag.

Relatie met andere onderwijsvernieuwingen en/of experimenten

Bij de meeste scholen staat deelname aan het experiment niet op zichzelf. Vaak is er een relatie met andere onderwijsvernieuwingen of experimenten en lopen deze door elkaar. Enkele scholen benoemen dat het experiment slechts als één van de vernieuwingen wordt gezien en niet als een los experiment. Een aantal genoemde voorbeelden van ‘onderwijsvernieuwingen’ waar meerdere scholen mee te maken hebben zijn:

- groepsoverstijgend onderwijs, waarbij het leerstofjaarklassensysteem is losgelaten,
- -Daltononderwijs / Montessorionderwijs,
- -ontwikkeling tot Sterrenschool.

Verder zijn genoemd: subsidie voor vrij roosteren leraren, Regelluw, 10-14 onderwijs, Teambeurs po en het Schoolleiders innovatie ontwikkelfonds (SIOF).

4.2 Totstandkoming van de plannen

Voor de zeven scholen die reeds flexibele schooltijden hanteerden binnen het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden, geldt dat zij nauwelijks veranderingen doorvoeren nu ze deelnemen aan ERiO.²² Alle betrokkenen wilden namelijk graag door met wat ze deden binnen EFO. Bij de meerderheid van deze scholen waren ouders en personeelsleden verontwaardigd dat EFO stopte en bood ERiO de ideale uitkomst om ermee door te kunnen gaan. Instemming is op al deze scholen dan ook snel en soepel verlopen.

²² Op één van de scholen is er wel een locatie met 10-14 onderwijs toegevoegd.

Planvorming

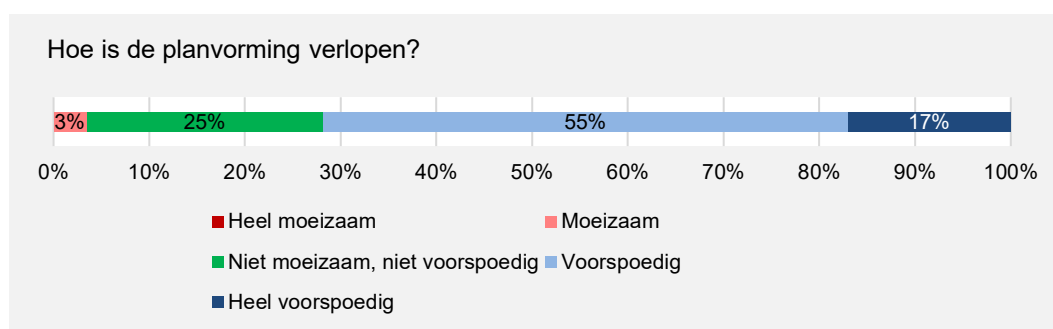
Uit de gesprekken met schoolleiders blijkt dat op vrijwel alle 13 scholen die niet hebben deelgenomen aan EFO, het hele team en de ouders (o.a. via de MR)²³ betrokken zijn geweest bij de totstandkoming en instemming van het plan. Hiernaast was op ongeveer de helft van de scholen het bestuur betrokken, wat inhoudt dat de bestuurder of een kwaliteitsmedewerker van het schoolbestuur heeft bijgedragen aan de totstandkoming van het plan. Op één school is er een externe professional ingeschakeld voor het begeleiden van een studiedag voor het ontwikkelteam. Verder zijn op enkele scholen de kinderopvang en buitenschoolse opvang zijdelings betrokken geweest.

De manier waarop de ouders zijn meegenomen in het proces varieert. Bij negen scholen zijn ouders betrokken geweest bij de totstandkoming van het plan en hebben ze meegedacht of is hen het plan voorgelegd. Op vijf scholen konden ouders input geven, bijvoorbeeld door middel van een vragenlijst of via de ouderraad. Op vijf scholen zijn ouders uitsluitend geïnformeerd over de ontwikkelingen rondom de flexibele onderwijstijden en hebben ze geen inspraak gehad in de totstandkoming van het plan. Op drie scholen zijn ouders nog niet meegenomen. Deze scholen bevinden zich in de voorbereidingsfase, waarbij de exacte invulling van het plan nog nader bepaald moet worden.

Het onderwijspersoneel geeft ook zelf in grote meerderheid aan betrokken te zijn geweest bij de planvorming, zo blijkt uit de enquête die onder hen is gehouden (drie kwart enigszins of sterk betrokken; niet weergegeven in een figuur).²⁴ Van degenen die niet of enigszins betrokken waren, vindt circa twee derde het prima zoals het gegaan is, circa één op de vijf had meer betrokken willen zijn. De rollen van het personeel dat betrokken was bij de planvorming, waren divers: van instemming gevend tot meedenkend, sparend of discussiërend. Een aantal personeelsleden was betrokken bij de planvorming als MT-lid.

Het merendeel van het onderwijspersoneel geeft in de peiling aan dat de planvorming voorspoedig is verlopen (zie Figuur 4.1). Een enkeling vond het proces wat langdradig. Als er volgens het personeel beren op de weg waren, dan werden die besproken. Ook kregen medewerkers voldoende tijd om te wennen aan de veranderingen.

Figuur 4.1 Het meeste onderwijspersoneel vindt de planvorming voorspoedig verlopen

Bron: Personeelsenquête nulmeting ERIO, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

²³ De MR moest instemmen met het plan om deelname aan het experiment mogelijk te maken.

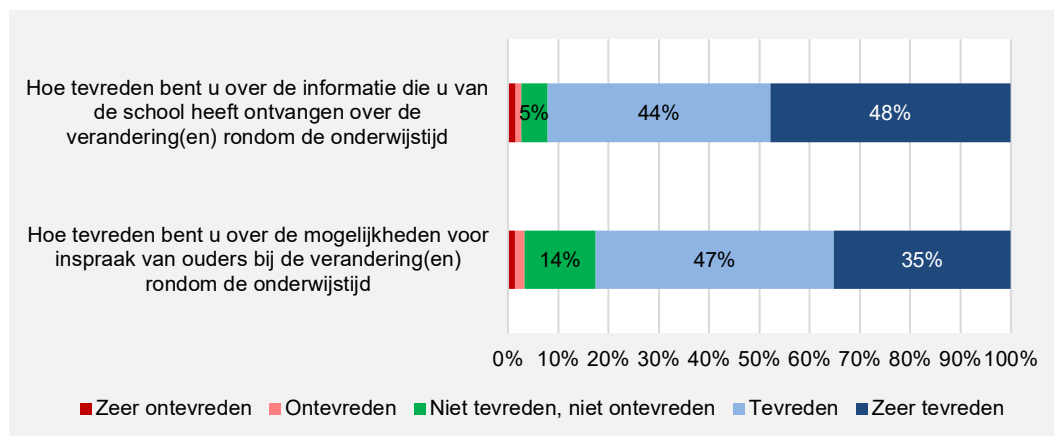
²⁴ Personeel dat werkt op een school die ook aan EFO deelnam is hierover niet bevraagd. Die planvorming vond immers al een tijdje geleden plaats.

Instemming en informatievoorziening

Volgens schoolleiders is niet alleen de planvorming, maar ook de instemming voor deelname en indiening van het plan soepel verlopen. Op vier scholen was er sprake van enige angst en weerstand bij betrokkenen over het doorvoeren van veranderingen, bijvoorbeeld omdat sommige leerkrachten twijfels hadden over de nieuwe situatie of vanwege veel andere onderwijsvernieuwingen die tegelijkertijd plaatsvinden. De meeste weerstand en knelpunten zijn echter opgelost door ouders en andere betrokkenen mee te nemen in het proces en veranderingen in rustig tempo door te voeren. Op twee scholen heeft de MR uitsluitend ingestemd op deelname aan het experiment, zonder inhoudelijk te hebben meegekeken. Dit proces loopt nog op deze scholen. Van de zes scholen die wel knelpunten hebben ervaren in het proces tot indiening van het plan, ging het vooral om praktische zaken zoals de korte aanmeldperiode, de spelregels van de flexibele onderwijstijden en de vele veranderingen en onzekerheden rondom COVID-19.

Ouders die op de hoogte zijn van deelname aan het experiment²⁵ geven aan dat zij (zeer) tevreden zijn met de informatievoorziening omtrent de veranderingen als gevolg van deelname aan het experiment (zie Figuur 4.2). Ook zijn ze (zeer) tevreden over de mate van inspraak, maar in iets mindere mate. Ouders met kinderen op scholen die ook hebben deelgenomen aan EFO, zijn meer tevreden over de informatie die gedeeld is en ongeveer even tevreden over de inspraak (niet weergegeven in figuur).

Figuur 4.2 Ouders zijn tevreden met de informatie en mate van inspraak als het gaat om de veranderingen door het experiment

Noot: Alleen ouders die op de hoogte zijn van deelname aan het experiment hebben deze vragen ingevuld.

Bron: Ouderenquête nulmeting ERIO, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

4.3 Invoering (en uitvoering) van de plannen

Naast de scholen die deelnamen aan EFO is er nog maar één school daadwerkelijk gestart met de uitvoering van hun plan. Op deze school zijn de eerste weken van de uitvoering goed verlopen en hebben zich geen onverwachte ontwikkelingen voorgedaan. De eerste leerkrachten en leerlingen hebben reeds flexibele vakantiedagen opgenomen.

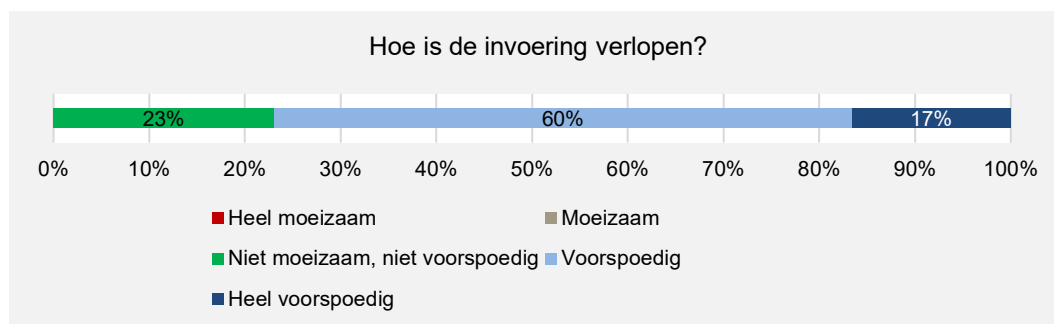
²⁵ Dit aandeel is bij de meeste scholen 90 procent of hoger. Bij drie scholen is dit relatief laag, namelijk scholen die nog niet (helemaal) zijn gestart met het experiment.

Alle overige scholen bevinden zich nog in de oriëntatie- of voorbereidingsfase. Vaak spelen de omstandigheden vanwege COVID-19 hierin een rol. Maar er zijn ook scholen die bewust eerst zorgvuldig onderzoek doen om hun plan verder uit te werken, bijvoorbeeld door daar een werkgroep voor in te stellen. Enkele scholen waren al gestart met flexibele vakanties binnen de wettelijke kaders en verkennen nu de mogelijkheden om deze flexibilisering uit te breiden passend bij hun behoefte. Eén school is nog niet gestart. Ze zijn op zoek naar een andere invulling van het experiment omdat hun oorspronkelijke idee niet voldeed aan de regels.

Uit de enquête onder het onderwijsgevend personeel, blijkt hun betrokkenheid bij de invoering van de plannen. Circa twee derde van het personeel is hierbij enigszins of sterk betrokken. De rollen bij de invoering lopen uiteen, van de communicatie richting ouders, inventarisatie of selectie van leerlingen die mogen deelnemen tot meer algemene betrokkenheid als teamlid, bijvoorbeeld door les te geven tijdens vakanties. Weer anderen denken mee en staan meer aan de zijlijn.

Het meeste bij de invoering betrokken onderwijspersoneel vindt de invoering voorspoedig tot zeer voorspoedig verlopen (zie Figuur 4.3). Geen van hen vindt het moeizaam gaan. De herfstvakantie was voor veel scholen de eerste mogelijkheid om te experimenteren met de interventies (al valt dit nog binnen de wettelijke mogelijkheden) en dat vonden ze goed verlopen.

Figuur 4.3 Bij de invoering betrokken onderwijspersoneel vindt het voorspoedig verlopen

Bron: Personeelsenquête nulmeting ERIO, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

5 Stand van zaken volgens onderwijspersoneel

Deelname aan het experiment heeft een breed draagvlak bij het onderwijspersoneel. Ze voelen zich voldoende toegerust om aan de veranderende omstandigheden te voldoen en verwachten positieve effecten voor zowel de leerlingen als voor henzelf, al is werkdruk een punt van aandacht. Schoolleiders delen de optimistische verwachtingen.

De scholen zijn inmiddels gestart met (de voorbereidingen voor) het experiment. Wat is de mening van het onderwijzend personeel hierover? Voelen ze zich voldoende toegerust om goed les te geven in de veranderende omstandigheden en is er voldoende draagvlak onder hen om met de afwijkingen van de wetgeving aan de slag te gaan? En welke effecten verwachten ze?

Dit hoofdstuk geeft de stand van zaken weer aan de start van het experiment en vormt daarmee de basis voor de effectevaluatie. In een enquête is gevraagd hoe het onderwijzend personeel aankijkt tegen de afwijking van de regels. In totaal hebben 158 leerkrachten²⁶ de vragenlijst ingevuld (zie Bijlage A voor meer informatie over de respons). Door de enquête gedurende de looptijd van het experiment jaarlijks te herhalen, kan de ontwikkeling worden gevolgd. Paragraaf 5.1 laat zien hoe in hoeverre de afwijkingen van de wetgeving worden gedragen door het onderwijspersoneel. Paragraaf 5.2 gaat vervolgens in op de (verwachte) effecten. Voor de volledigheid is in de laatste paragraaf ook de verwachting van de schoolleiders opgenomen.

5.1 Deelname aan het experiment

Het onderwijspersoneel op de deelnemende scholen geeft aan (zeer) goed toegerust te zijn om les te geven gezien de veranderingen als gevolg van deelname aan het experiment (84 procent). Bij EFO-scholen ligt dat aandeel iets hoger (91 procent). Leerkrachten op scholen die nog niet zijn begonnen geven ook aan (zeer) goed toegerust te zijn, maar in iets mindere mate (72 procent). Dat het onderwijspersoneel over het algemeen goed in staat is (gesteld) om les te geven in de veranderende omstandigheden komt volgens eigen zeggen doordat zij kunnen werken met individuele leerlijnen en maatwerk als gevolg van deelname aan het experiment. Waarbij het werken met individuele leerlijnen wel wordt gezien als een uitdaging. Ook heerst er nog onduidelijkheid over hoe het allemaal gaat uitpakken. Respondenten op EFO-scholen geven aan dat ze al langer zo werken, en daardoor juist goed zijn toegerust.

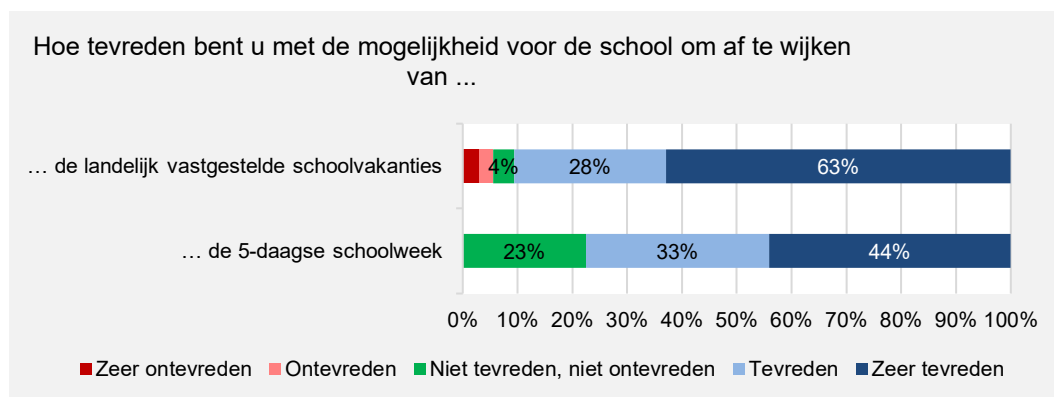
Aan onderwijspersoneel van EFO-scholen is ook gevraagd naar de uitvoering van het experiment. Zij hebben immers al enkele jaren ervaring. Ze blijken zeer tevreden over de mogelijkheden die het experiment biedt wat betreft afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties (zie Figuur 5.2). De leerkrachten geven aan dat het fijn is voor henzelf, want ze kunnen buiten de vakanties om met verlof. Bovendien is het prettig voor ouders en leerlingen: het geeft hun flexibiliteit, zij kunnen buiten de dure piekperiodes op vakantie en leerlingen hoeven geen school te missen als ze buiten

²⁶ De enquête onder onderwijzend personeel is vooral, maar niet uitsluitend ingevuld door leraren. Ook bijv. onderwijsassistenten en (lesgevende) directeurs hebben gerepsondeerd. Voor de leesbaarheid wordt in de dit hoofdstuk de term ‘onderwijspersoneel’ soms afgewisseld met ‘leerkrachten’.

de vaste vakanties om afwezig zijn. Er worden echter ook enkele aandachtspunten genoemd. Door deelname aan het experiment zijn sommige scholen bijvoorbeeld altijd open. Dat kan soms zwaar zijn. Daarnaast zijn er enkele leerkrachten die het onderwijsaanbod tijdens vakanties niet altijd van goede kwaliteit vinden.

Ook is het onderwijspersoneel (zeer) tevreden over de mogelijkheden die het experiment biedt wat betreft afwijken van de 5-daagse schoolweek (zie Figuur 5.1). Het kan volgens hen zorgen voor een betere balans tussen school en thuis. Overigens heeft een substantieel deel van het onderwijzend personeel ‘weet ik niet’ aangevinkt bij deze vraag (niet weergegeven in de figuur). Deze afwijking is voor hen moeilijker te duiden dan de flexibelere inrichting van vakanties.

Figuur 5.1 Onderwijspersoneel op EFO-scholen is (zeer) tevreden over de mogelijkheden die het experiment biedt om af te wijken van de wetgeving

Bron: Personeelsenquête nulmeting ERIO, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

Draagvlak

Het gros van het onderwijspersoneel geeft dus aan goed toegerust te zijn om les te geven in de veranderende omstandigheden door het experiment en van de scholen die hier al langer mee werken is een ruime meerderheid tevreden met de mogelijkheden om af te wijken van de landelijke vastgestelde vakanties en de 5-daagse schoolweek. De afwijkingen, inclusief het inzetten van andere professionals dan bevoegde leerkrachten, hebben dan ook een groot draagvlak bij de leerkrachten (zie Figuur 5.2). Iedere stelling is alleen voorgelegd aan onderwijspersoneel van scholen die daadwerkelijke gebruik (gaan) maken van die afwijking. Bij de afwijking 5-daagse schoolweek wordt het draagvlak (door degenen die de afwijking kunnen duiden) ten opzichte van de andere afwijkingen iets lager ingeschat, maar nog steeds is een ruime meerderheid (70 procent) het (zeer) eens met deze stelling. Het draagvlak onder respondenten van EFO-scholen is iets groter als het gaat om de afwijking landelijk vastgestelde vakanties (niet weergegeven in een figuur). Bij de afwijking 5-daagse schoolweek is er geen verschil.

Figuur 5.2 Alle afwijkingen worden gedragen door het team

Bron: Personeelsenquête nulmeting ERIQ, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

5.2 (Verwachte) effecten

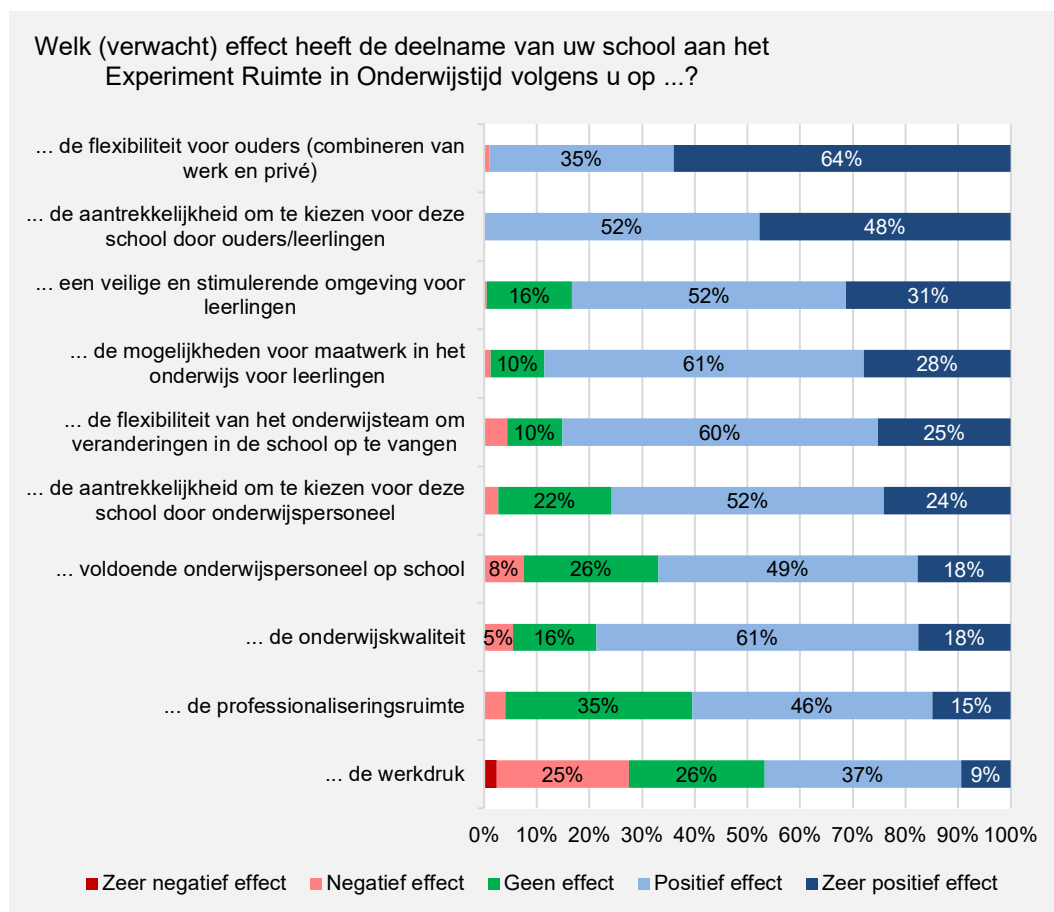
Onderwijspersoneel

Figuur 5.3 laat zien dat er volgens het onderwijspersoneel voornamelijk positieve effecten zijn of worden verwacht van deelname aan het experiment, voornamelijk rondom de flexibiliteit voor ouders en de aantrekkelijkheid om te kiezen voor de school door ouders/leerlingen. Ook zijn er positieve effecten (of worden verwacht) op de veilige en stimulerende omgeving voor leerlingen, de mogelijkheden voor maatwerk, de flexibiliteit van het onderwijsteam om veranderingen op te vangen, de aantrekkelijk van de school voor onderwijspersoneel, voldoende onderwijspersoneel, de onderwijskwaliteit en de professionaliseringsruimte. Wat betreft de werkdruk geeft net iets minder dan helft van het onderwijspersoneel aan dat er een positief effect is of wordt verwacht. Meer dan een kwart denkt daarentegen aan een negatief effect. Dat is eigenlijk het enige aspect waar een substantieel deel van de leerkrachten een negatief effect zien of verwachten.

Het onderwijspersoneel van EFO-scholen (niet weergegeven) is iets positiever over de flexibiliteit voor ouders, de aantrekkelijkheid om te kiezen voor de school door ouders/leerlingen, de flexibiliteit van het onderwijsteam om veranderingen op te vangen, voldoende onderwijspersoneel en een veilige en stimulerende omgeving voor leerlingen. Bij de andere (verwachte) effecten geven ze vergelijkbare antwoorden, inclusief het iets minder positieve beeld aangaande de werkdruk.

De leerkrachten hadden de mogelijkheid in de enquête nog andere gevolgen van het experiment te benoemen. Ook daar kwamen veel positieve reacties in naar voren, zoals het afnemende verzuim onder leerlingen en een toegenomen intrinsieke motivatie van leerlingen. Verder benadrukten leerkrachten dat zij de deelname van hun school aan het experiment als prettig ervaren en dat het goed is dat het onderwijs met de tijd meegaat. Eén leerkracht gaf zelfs aan zo tevreden te zijn dat zij nu door wil werken tijdens haar pensioen. Het slagen van het experiment hangt volgens sommigen af van de kwaliteit van het geboden onderwijs. Er zijn ook enkele reacties dat het onderwijspersoneel meer hadden willen sparren over het experiment, dat ze niet goed geïnformeerd zijn en dat het bieden van maatwerk aan leerlingen niet makkelijk is.

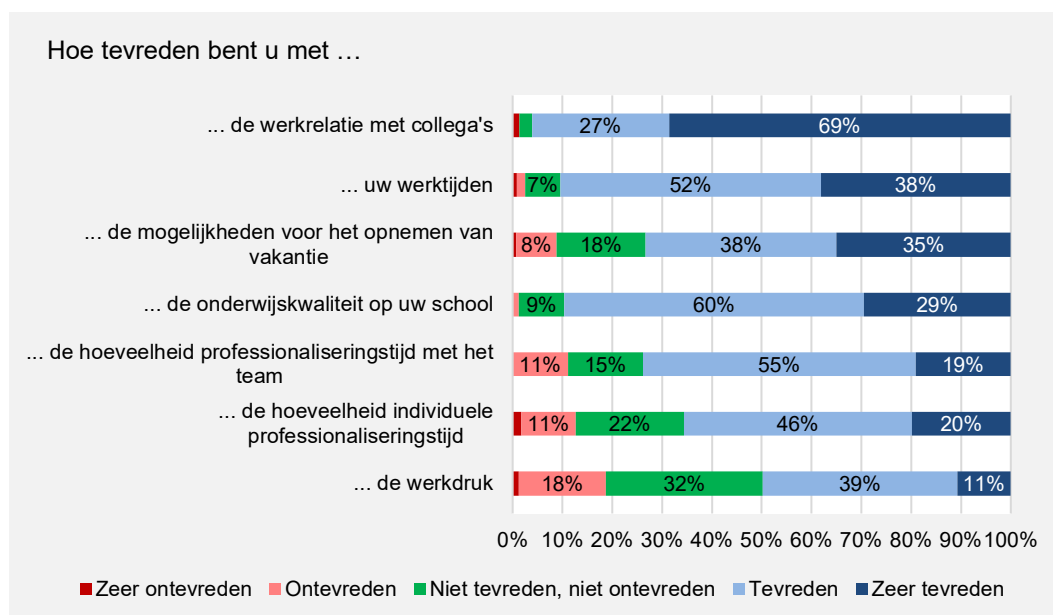
Figuur 5.3 Er worden voornamelijk positieve effecten verwacht van deelname aan het experiment

Bron: Personeelsenquête nulmeting ERIo, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

Overigens is de startsituatie op de meeste scholen al goed (zie Figuur 5.4). Het personeel van de deelnemende scholen is over het algemeen zeer tevreden met hun werkrelatie met collega's. Ook over andere zaken is het merendeel tevreden tot zeer tevreden. Hiertoe behoren aspecten als de werktijden, de mogelijkheden voor het opnemen van vakantie, de onderwijskwaliteit, de hoeveelheid professionaliseringstijd met het team en de hoeveelheid individuele professionaliseringstijd. Wat betreft werkdruk zijn meer leerkrachten tevreden dan ontevreden, maar het aandeel dat (zeer) tevreden is slechts ongeveer de helft. Personeel werkzaam bij scholen die ook al deelnamen aan het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden, zijn over het algemeen meer tevreden dan het personeel van de andere scholen (niet weergegeven in een figuur). Maar werkdruk is ook op die scholen een aandachtspunt.

Figuur 5.4 Het onderwijspersoneel van deelnemende scholen is op dit moment doorgaans al (zeer) tevreden met aspecten die door het experiment beïnvloed kunnen worden

Bron: Personeelsenquête nulmeting ERiO, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

Schoolleiders

Ook schoolleiders zijn positief gestemd over de te verwachten effecten van deelname aan het experiment. In de interviews is hen gevraagd hoe zij de opbrengsten op verschillende terreinen inschatten. Daaruit volgt het onderstaande beeld aangaande achtereenvolgens kansengelijkheid, onderwijskwaliteit, de organisatie en financiering van het onderwijs en andere gevolgen voor leerlingen en ouders.

Bijna alle schoolleiders verwachten dat deelname aan het experiment positieve gevolgen zal hebben voor de kansengelijkheid onder de leerlingen. De meeste schoolleiders denken dat de kansengelijkheid verbetert door meer (effectieve) onderwijstijd vanwege het verlengen van de schooldag of het verminderen van vakantieverlof en verzuim. Daarnaast geven scholen aan dat de kansengelijkheid wordt bevorderd doordat het onderwijs passender wordt gemaakt en er meer maatwerk gerealiseerd kan worden. Ook noemen enkele schoolleiders dat de flexibele vakanties als gevolg hebben dat ook kinderen van ouders met minder financiële armlslag op vakantie kunnen. Wat betreft de afwijking van de lesbevoegdheid geeft één school aan dat door de samenwerking met verschillende professionals, leerlingen met meer rolmodellen in aanraking komen. Hierdoor wordt hun wereld breder en worden ze maatschappelijk vaardiger, wat hun kans op een goede start in de maatschappij vergroot. Op slechts één school kan de kansengelijkheid mogelijk tijdelijk verslechteren, doordat op deze school door het starten van een nieuwe locatie nog niet alle kinderen tegelijk kunnen deelnemen aan het experiment.

Uit de analyse van de plannen en de interviews blijkt dat het toelatingsbeleid van de scholen onveranderd is of blijft. Het komt erop neer dat iedereen welkom is. Voor zij-instroom gelden soms specifieke toelatingseisen. Er is echter niets veranderd aan het aannamebeleid vanwege deelname

aan het experiment. Op een paar scholen geldt wel dat naast de brede toelating er een paar uitzonderingen zijn waarbij specifieke activiteiten, lessen of een zomerschool gericht zijn op een specifieke groep leerlingen, veelal de doelgroep die daar baat bij heeft.

Ook verandert er niets aan de ouderbijdrage volgens de scholen. De ouderbijdrage verschilt overigens fors tussen de deelnemende scholen. De laagste is € 12,50 per jaar en de hoogste boven de 1000 euro. Eén school meldt een bijdrage voor naschoolse clubjes: een vrijwillige bijdrage van 5 euro per clubje na schooltijd. Als er gemiddeld meer dan 8 deelnemers aan de clubjes zijn, zijn de kosten gedekt en ontstaat ruimte voor kinderen van ouders die de vrijwillige ouderbijdrage niet kunnen of willen betalen. Het betreft hier activiteiten die bovenop de wettelijke onderwijstijd worden georganiseerd.

De meeste scholen verwachten positieve gevolgen voor de onderwijskwaliteit in termen van de leerprestaties en de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen door meer maatwerk en meer effectieve onderwijstijd. Eén school organiseert binnen het experiment het rooster zo dat er ruimte is om met het team aan kwaliteitsverbetering te werken. Er zijn ook enkele scholen die aangeven dat de effecten van dit experiment op de onderwijskwaliteit voor henzelf lastig te meten zijn, omdat er binnen de school altijd meerdere onderwijsvernieuwingen en onderwijsconcepten plaatsvinden zoals het montessorionderwijs of gepersonaliseerd leren. Er zijn geen scholen die een verslechtering van de onderwijskwaliteit voorzien.

Over het algemeen verwachten de scholen dat het experiment positieve gevolgen zal hebben voor de werkdruk van het onderwijzend personeel. In de invoeringsfase wordt er vaak (tijdelijk) wel een hogere werkdruk verwacht en door het anders organiseren van het onderwijs kan er meer van een leerkracht worden gevraagd, maar de meeste scholen verwachten dat de werkdruk op langere termijn zal afnemen. Dat komt mede door de kleinere klassen vanwege de spreiding van de leerlingen door het jaar heen. Veel scholen geven bovendien aan dat ze hopen dat door dit experiment de subjectieve werkdruk verlaagd zal worden, dat leraren meer werkplezier gaan ervaren en dat de intrinsieke motivatie van de leerkrachten verbetert. Dit komt door gemotiveerde leerlingen, door het verbeteren van de samenwerking met collega's en doordat leerkrachten meer ruimte krijgen om te werken vanuit eigen voorkeuren en talenten. Ook geven meerdere scholen aan dat het personeel zeer tevreden is met de mogelijkheid om buiten de schoolvakanties vrij te krijgen.

De meeste scholen verwachten dat registratie van de leerlingen, de planning en de administratieve taken door de flexibelere onderwijstijden meer werk zullen kosten in het eerste deel van de uitvoering, maar verwachten dat dit snel zal afnemen wanneer men handiger wordt met de systemen. Dit vermoeden wordt bevestigd door een aantal scholen met ervaringen vanuit EFO. Enkele scholen geven ook aan dat het gepersonaliseerde onderwijs in het begin meer werk zal kosten door het uitwerken van individuele leerplannen en gesprekken met ouders, maar de meeste scholen verwachten ook dat deze extra lasten zullen afnemen.

Wel verwachten de meeste schoolleiders dat deelname aan het experiment een negatieve invloed zal hebben op de financiën, dan wel uitsluitend gedurende de opstartfase dan wel gedurende het gehele experiment. Veel scholen geven aan dat ze bijkomende kosten verwachten, al hebben ze nog geen zicht op de exacte hoogte hiervan. Een groot aantal scholen verwacht in ieder geval

hogere kosten in de opstartfase door het inrichten van de systemen voor de administratie en tijdelijke extra formatie. Een deel van de scholen geeft aan dat ze na de opstartfase kostenneutraal verwachten te worden door het onderwijs anders in te richten, onder meer door het personeel op een andere wijze of op andere momenten in te zetten. Leerkrachten die bijvoorbeeld in de vakanties werken, krijgen op andere momenten verlof. Andere scholen vermoeden dat er structureel hogere kosten worden gemaakt doordat de school meer weken per jaar open is. Denk bijvoorbeeld aan extra formatie in de vakantie, elektriciteits- of schoonmaakkosten.

De hogere kosten die gepaard gaan met deelname aan het experiment worden veelal door de scholen opgevangen door de inzet van reserves, door ondersteuning door de gemeente of het bestuur of door middel van andere subsidies zoals de Gelijke Kansen subsidie of de subsidie voor werk-drukmiddelen. Er zijn twee scholen die aangeven dat de kosten van de pakketten met flexibele onderwijs- en vakantiedagen voor de ouders de kosten betreffen voor de BSO.

Veel scholen benoemen dat het experiment meer flexibiliteit oplevert voor ouders doordat de onderwijstijden en vakanties beter aansluiten bij de behoeftes van het kind en het gezin. Dat zorgt voor meer rust en regelmaat voor zowel de ouders als de kinderen. Daarnaast kunnen ouders van een aantal scholen nu makkelijker en goedkoper (buiten de vakantie om) voor een lange periode naar het buitenland. Een aantal scholen geeft bovendien aan dat dit meer tevreden ouders en minder discussie over verzuim oplevert. Scholen vermoeden zelfs dat de afwijking van de vakanties vaak een reden is voor ouders om voor de school te kiezen, waardoor enkele scholen een groeiend aantal leerlingen verwacht door deelname aan het experiment. Hiernaast benoemen meerdere scholen het voordeel dat de zomerdip bij de leerlingen vermindert als ouders ervoor kunnen kiezen om geen zes weken zomervakantie te houden.

Ten slotte geven enkele scholen die afwijken van de lesbevoegdheid aan dat ze door het aanbieden van lessen door andere professionals de leerlingen laten kennismaken met specifieke vakgebieden. Daarvan wordt verwacht dat dit positieve gevolgen heeft voor de motivatie van leerlingen en de kans op een succesvolle vervolgcarière. In het verlengde daarvan noemen scholen ook effecten die samenhangen met gepersonaliseerd leren, maar veel scholen hadden al voor het experiment hun onderwijs op deze manier georganiseerd.

6 Stand van zaken volgens ouders

Het gros van de ouders is (heel) tevreden over de flexibele schoolvakanties en afwijking van de 5-daagse schoolweek. Ze verwachten dan ook positieve effecten, vooral voor het gezinsleven. Ook verwacht de meerderheid positieve gevolgen voor de onderwijskwaliteit, al zijn er wel wat zorgen over de inbaalklassen en de werkdruk van leraren.

Niet alleen het onderwijspersoneel ervaart de gevolgen van deelname aan het experiment, ook ouders zijn een belangrijke partij. Wat is hun mening over de afwijkingen van de wetgeving? In hoeverre zijn ze tevreden met de deelname van de school en welke effecten verwachten ze, zowel voor henzelf als voor hun kinderen?

Dit hoofdstuk geeft de stand van zaken weer aan de start van het experiment. In een enquête is gevraagd hoe ouders aankijken tegen de (geplande) afwijkingen van de regels. In totaal hebben 678 ouders de vragenlijst ingevuld (zie Bijlage A voor meer informatie over de respons). Door de enquête gedurende de looptijd van het experiment een aantal keer te herhalen (in 2022 en 2025), kan de ontwikkeling in de ervaringen worden gevolgd. Paragraaf 6.1 laat zien hoe in hoeverre de afwijkingen van de wetgeving worden gedragen door de ouders. Paragraaf 6.2 gaat vervolgens in op de (verwachte) effecten.

6.1 Deelname aan het experiment

Op scholen die afwijken van de landelijk vastgestelde vakanties kunnen ouders kiezen of ze gebruik maken van die mogelijkheid. Van de ouders op die scholen geeft 72 procent aan deze mogelijkheid te benutten en zelf de vakanties te kiezen. Onafhankelijk van of ze er gebruik van maken of niet, is 91 procent van de ouders (zeer) tevreden met die mogelijkheid. Ook ouders die er geen gebruik van maken zijn dus tevreden met dit aanbod. Op EFO-scholen maakt 84 procent van de ouders gebruik van mogelijkheid om vakanties zelf te kiezen, met een nog hogere mate van tevredenheid (94 procent waarvan het overgrote deel zelfs zeer tevreden heeft ingevuld). De wellicht nog grotere tevredenheid bij deze groep ouders kan ook komen door zelfselectie. Doordat deze scholen hier al langer mee werken kunnen ouders die zich tot de flexibele vakanties aangetrokken voelen vaker voor deze scholen hebben gekozen.

Ouders lichten toe dat zij de geboden flexibiliteit erg prettig vinden. Ze kunnen vakanties beter afstemmen met wat bij het gezin past en ze kunnen buiten het (dure) hoogseizoen op vakantie. Voor sommige beroepen of bij onregelmatig werk is de geboden flexibiliteit ook een uitkomst. Daarnaast geven enkele ouders aan dat er beter ingespeeld kan worden op de behoefte van het kind, bijvoorbeeld door de lange zomervakantie op te delen.

Van alle ouders op scholen die afwijken van het aantal schoolweken met minder dan vijf schooldagen maakt 28 procent daar (momenteel) gebruik van en is – los van het huidige gebruik – 91

procent (zeer) tevreden over die mogelijkheid.²⁷ Ouders geven aan dat het voor meer rust kan zorgen, wat voor sommige leerlingen prettig kan zijn. Bijvoorbeeld leerlingen die aan het eind van de week moe zijn door alle prikkels gedurende de schoolweek. Ook geven ouders aan dat de balans school/thuis beter ingericht kan worden, het gezin kan dan vaker samen zijn. Af en toe een dagje vrij vinden ouders prettig, bijvoorbeeld voor een gezinsactiviteit of voor afspraken met een specialist. Ook geven een aantal ouders aan dat ze niet wisten van de mogelijkheden omtrent de afwijking. Dat blijkt ook uit het relatief hoge aandeel ‘weet ik niet’.

Het aandeel scholen in deze nulmeting dat gebruik maakt van andere professionals dan bevoegde leerkrachten voor de klas is te klein om afzonderlijke uitspraken te doen over deze afwijking van de wetgeving.

6.2 (Verwachte) effecten

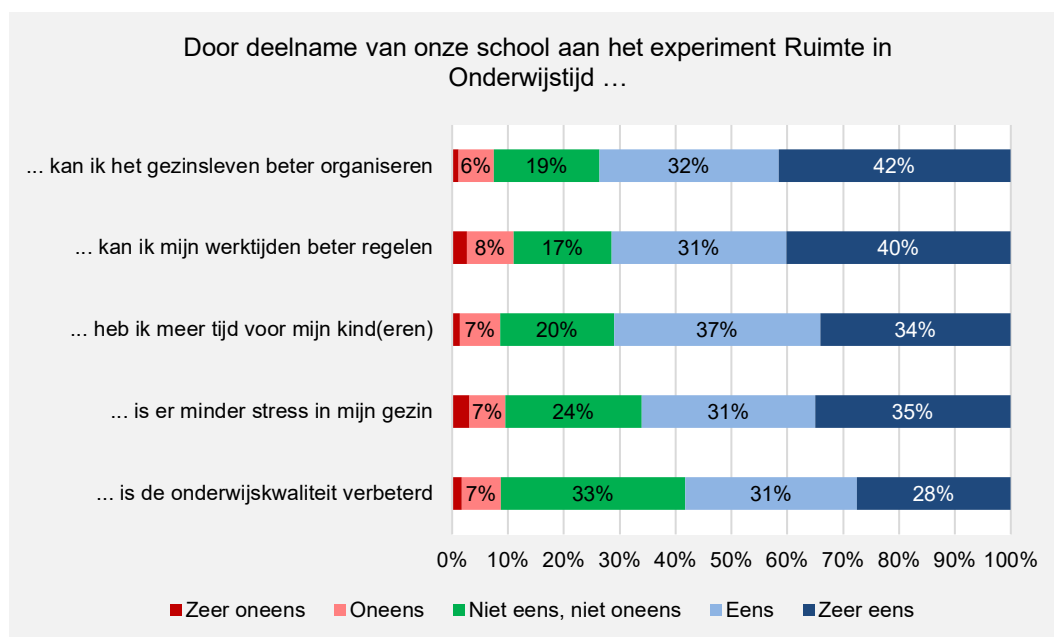
Ouders zijn ook heel positief over de (verwachte) effecten. De meeste ouders geven aan dat door deelname van de school aan het experiment het gezinsleven beter te organiseren is, werktijden beter te regelen zijn, er meer tijd is voor hun kinderen en er minder stress is in het gezin (zie Figuur 6.1). Daarbij is er overigens geen verschil tussen gezinnen met 1 of meerdere kinderen op de school (niet weergegeven). Meer dan de helft van de ouders denkt ook dat de onderwijskwaliteit wordt verbeterd, terwijl nog geen tien procent het daar (zeer) mee oneens is. Over het algemeen zijn ouders van EFO-scholen het een stuk vaker (zeer) eens met de stellingen (niet apart weergegeven in een figuur).

Ouders noemen (in een toelichting) verschillende redenen waarom de onderwijskwaliteit verbetert. Zo zijn klassen zelden helemaal vol, waardoor er meer individuele aandacht is voor de leerlingen. Ook kunnen leerlingen op hun eigen tempo door de stof heen. Deelname zorgt verder voor meer rustmomenten, wat leidt tot meer aandacht op de andere lesdagen. Het voordeel van naar school gaan tijdens de traditionele zomervakantie is volgens ouders dat achterstanden ingehaald kunnen worden en het voorkomt een zomerdip. Daarnaast zorgt deelname dat eventuele extra zorg aan leerlingen beter te combineren is met school.

Er zijn ook enkele minder positieve verwachtingen over de onderwijskwaliteit. Individueel onderwijs vergt veel van de leraar. Ouders hebben twijfels of leraren dat wel geregeld krijgen. Daarnaast geven ouders aan dat de inhaalklas (lessen om opgelopen achterstanden in te halen) niet altijd van goede kwaliteit is. Diezelfde zorg werd geuit door het onderwijspersoneel (zie hoofdstuk 5). Verder zijn er ouders die melden dat ze het oneens zijn met de veranderingen in de school, zij hebben geen behoefte aan experimenteren. Dat betreft wel een minderheid. De meeste ouders omarmen de mogelijkheden die deelname aan het experiment biedt. Ze geven aan dat het experiment ervoor zorgt dat scholen mee kunnen gaan met de tijd.

²⁷ Daarbij moet worden opgemerkt dat een aanzienlijk deel (meer dan een derde) ‘weet ik niet’ heeft ingevuld. Dat antwoord is (net als bij andere vragen) niet meegenomen in de berekening. Net als bij het onderwijspersoneel is deze afzonderlijke afwijking kennelijk niet altijd goed te duiden door de ouders.

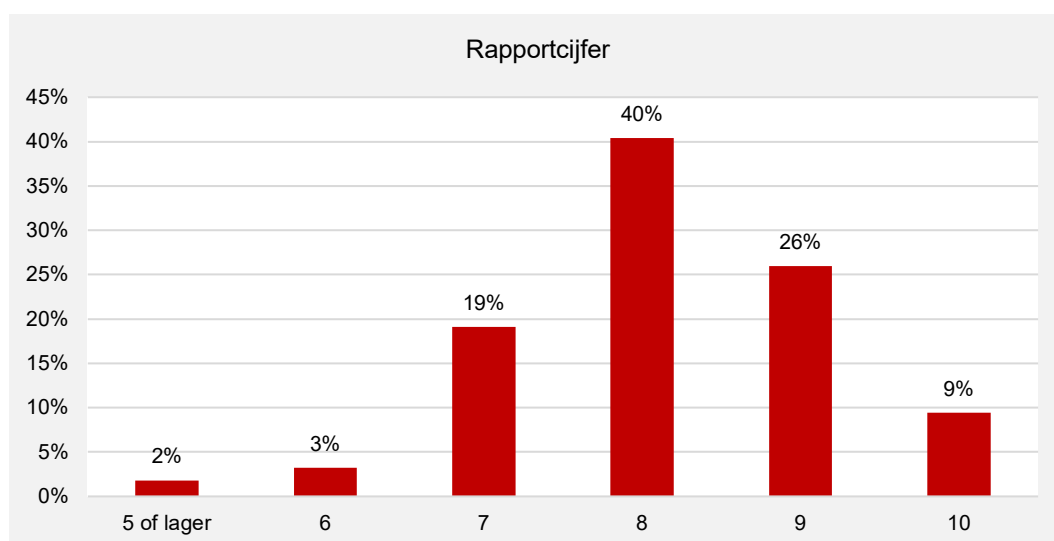
Figuur 6.1 De meeste ouders benoemen positieve effecten van deelname aan het experiment, met name voor hun gezinsleven

Bron: Ouderenquête nulmeting ERIo, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

Ouders zijn overigens ook nu al erg tevreden over de school waar hun kind op zit. Het gemiddelde rapportcijfer dat ze voor de school geven is een 8,1. Slechts twee procent geeft de school een onvoldoende, tegenover meer dan een derde die de school een negen of tien geeft (zie Figuur 6.2). Ouders van EFO-scholen zijn zelfs nog iets tevredener. Het door hen gegeven gemiddelde rapportcijfer is een 8,4.

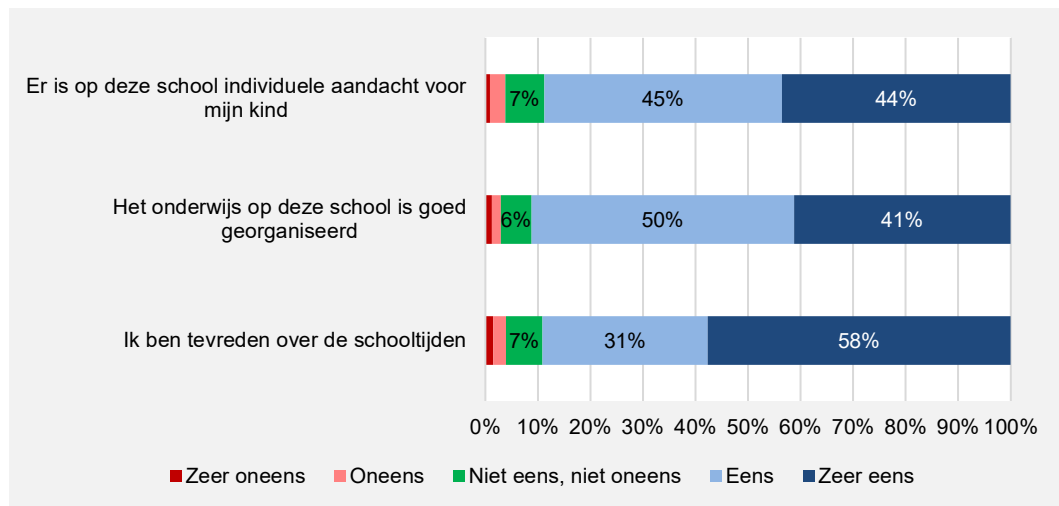
Figuur 6.2 Ouders geven bij de start van het experiment hoge rapportcijfers aan de school van hun kind

Bron: Ouderenquête nulmeting ERIo, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

Ook vinden ouders dat er op school voldoende individuele aandacht is voor hun kind, dat het onderwijs goed is georganiseerd en zijn ze tevreden over de schooltijden (zie Figuur 6.3). Opnieuw zijn ouders van EFO-scholen meer tevreden. Over de individuele aandacht en over hoe het onderwijs is georganiseerd en helemaal over de schooltijden (niet weergegeven in een figuur): 78 procent van de ouders op EFO-scholen is het zeer eens met de stelling over schooltijden.

Figuur 6.3 Ouders zijn bij de start van het experiment erg tevreden over verschillende aspecten van de school van hun kind

Bron: Ouderenquête nulmeting ERIo, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

Bijlage A Responsanalyse enquêtes

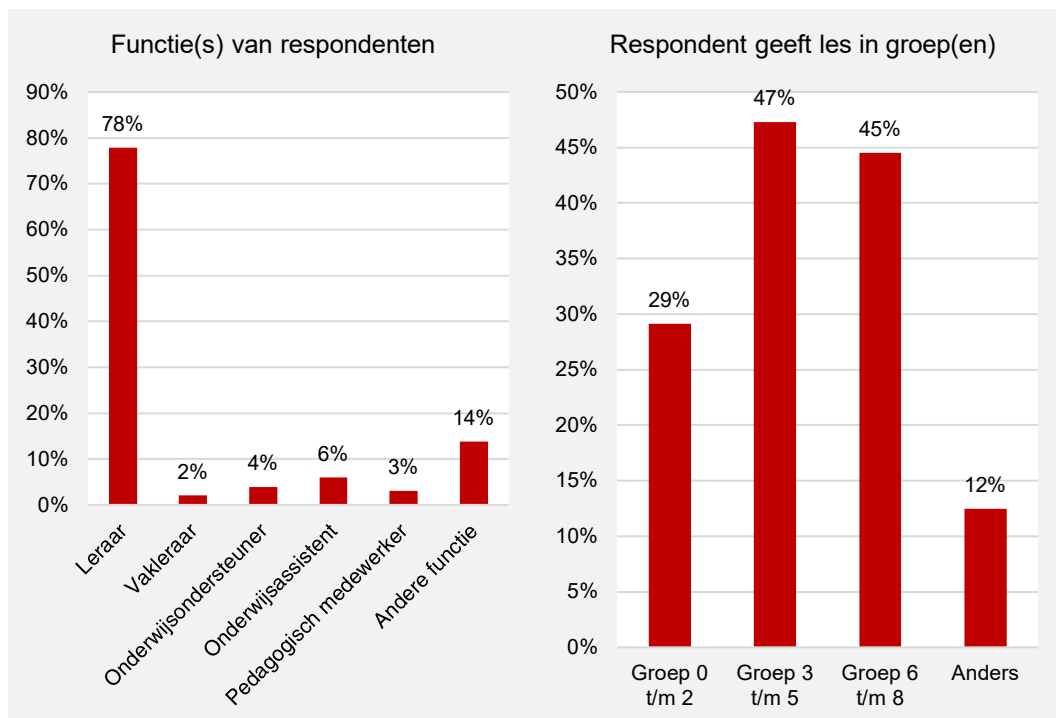
Personeelsenquête

Bij de analyses van de personeelsenquête zijn alleen de scholen meegenomen met minimaal drie respondenten. Dit heeft ertoe geleid dat de resultaten zijn gebaseerd op 158 personeelsleden, afkomstig van 15 van de 20 scholen die deelnemen aan ERiO. Drie scholen zetten de enquête binnenkort pas uit, mede omdat rond november al een vergelijkbare enquête was gepland.

Bij sommige scholen had meer onderwijspersoneel de enquête ingevuld dan bij andere. Om hiervoor te corrigeren is weging toegepast, waarbij leerkrachten van een school met relatief weinig respondenten zwaarder meewegen in de totale resultaten dan leerkrachten van een school met relatief veel respondenten. Oftewel: iedere school draagt even veel bij in de totale resultaten. Zo ontstaat een evenwichtig beeld van het experiment.

Iets minder dan de helft van de respondenten is werkzaam op de scholen die voorheen hebben deelgenomen aan het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden (EFO). De vragenlijst is voornamelijk ingevuld door leraren (zie Figuur A.1). Onder de andere functies valt onder meer interne begeleider (IB'er), directeur of adjunct-directeur. Wat betreft de groepen waarin het onderwijspersoneel lesgeeft is de verdeling redelijk evenwichtig, al ligt het zwaartepunt wat meer bij de midden- en bovenbouw. Ongeveer 82 procent van de respondenten werkt vier jaar of langer in het basisonderwijs (niet weergegeven in een figuur).

Figuur A.1 De meeste respondenten zijn leraar; ze geven les in diverse groepen

Noot: De percentages tellen niet op tot honderd procent, omdat respondenten meerdere antwoorden aan konden vinken

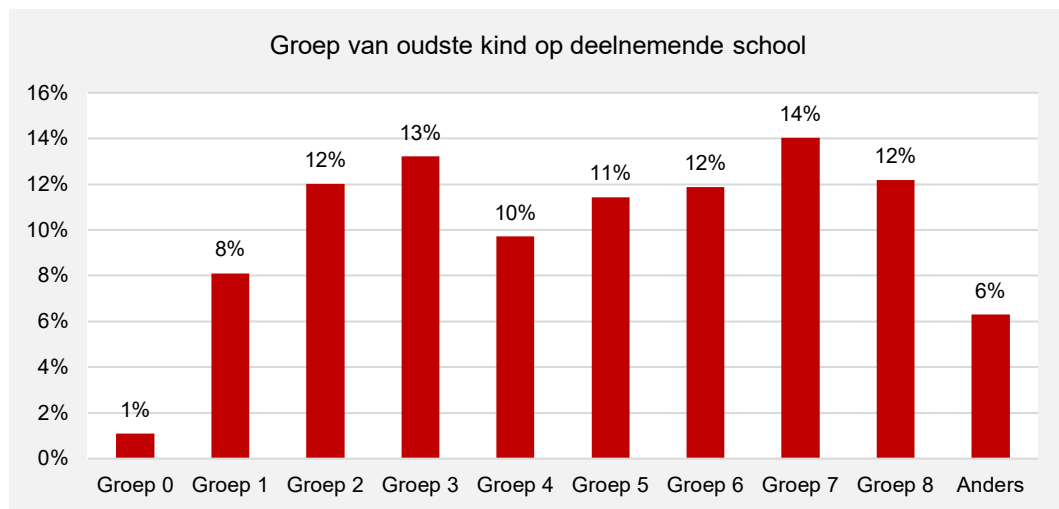
Bron: Personeelsenquête nulmeting ERiO, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

Ouderenquête

Bij de ouderenquête zijn alleen de scholen in de analyses meegenomen met ten minste 15 respondenten. Dat resulteerde in 687 ingevulde vragenlijsten, afkomstig van 14 scholen. Ouders van 3 scholen vullen de enquête iets later in, vanwege overlap met de timing van een soortgelijke enquête. Ook bij de analyse van deze enquête is gebruik gemaakt van een wegingsprocedure om elke school even zwaar mee te laten tellen.

De helft van de gewogen respons komt van EFO-scholen. Ouders die hebben deelgenomen hebben voornamelijk één kind (57 procent) of twee kinderen (37 procent) op de school. De groep waarin het oudste kind verblijft – en waarvoor de ouders is gevraagd om de enquête in te vullen – is redelijk evenwichtig verdeeld (zie Figuur A.2).

Figuur A.2 De groep van het oudste kind is redelijk evenwichtig verdeeld

Bron: Ouderenquête nulmeting ERIO, SEO Economisch Onderzoek/Oberon (2020)

Bijlage B Beknopte schoolportretten²⁸

It Klimmerbled & Sint Ludgerusschool

It Klimmerbled en de Sint Ludgerusschool zijn twee dorpse basisscholen met een katholieke identiteit die staan in een dunbevolkte streek in Friesland. Deze scholen hebben dezelfde directeur en gebruiken het experiment op vergelijkbare wijze. Beide scholen hebben een zeer innovatiegericht team en er heerst een grote ouderbetrokkenheid. Beide scholen zijn in ontwikkeling en willen doorgroeien naar een Sterrenschool, met de vijf bijbehorende speerpunten. Beide scholen hebben al twee jaar ervaring met flexibele vakanties binnen de wettelijke kaders. Deze scholen hebben zich aangemeld om deel te nemen aan dit experiment vanwege de mogelijkheid om deze flexibilisering uit te breiden, passend bij de ontwikkeling naar een Sterrenschool. Beide scholen nemen uitsluitend deel aan de afwijking van de schoolvakanties. Na de start van het experiment hebben de scholen dit schooljaar de flexibele vakanties binnen de wettelijke kaders gecontinueerd. Door middel van een werkgroep met ouders, het team en het bestuur zijn ze aan het verkennen wat de volgende stap zal zijn om de flexibilisering van de vakanties uit te breiden.

De Buitenkans

De Buitenkans is een bijzonder neutrale basisschool die onderdeel is van een integraal kind centrum (IKC) en werkt met de pedagogiek van Reggio Emilia als fundament. De Buitenkans bestaat nu vier jaar, groeit flink en is zich nog verder aan het ontwikkelen. In de groepen wordt gewerkt op basis van onderzoeksgericht leren. Bij de oprichting van deze school had de directie als ideaal om 50 weken per jaar open te zijn, omdat dit meer rust zou brengen voor de leerlingen. De afwijking van de schoolvakanties was bij de start van deze school al een gericht doel en vormde de aanleiding om deel te nemen aan ERiO. De Buitenkans neemt voorlopig uitsluitend deel aan deze afwijking. Met dit experiment zullen de leerlingen van de Buitenkans meer gespreid over het schooljaar aan- en afwezig zijn. De schooltijden zullen gelijk blijven aan de situatie voorafgaand aan het experiment. Op de Buitenkans werkt men volgens een 10-weeken cyclus. Door de flexibele schooltijden ontstaan er vijf periodes van tien weken waarin wekelijks minder leerlingen in het gebouw aanwezig zullen zijn. De Buitenkans zit nog in de voorbereidende fase wat betreft de uitvoering van de afwijking. Met het team is men het concrete plan aan het uitwerken. In januari 2021 gaat men van start met de uitvoering van het experiment.

De Wereldwijde Montessori

De Wereldwijde Montessori is een groeiende school die staat in een gemengde wijk met een uiteenlopende leerlingenpopulatie. Deze school is één van de weinige scholen in de omgeving die Montessorionderwijs geeft. De school heeft een zeer betrokken en ruimdenkende ouderpopulatie en een innovatiegericht team. De Wereldwijde Montessori is aangemeld voor dit experiment, omdat er vanuit de directie al enige tijd twijfel en onvrede was over de bestaande indeling van het schooljaar. Deze school gaat uitsluitend deelnemen aan de afwijking van de wettelijke vakanties. De exacte invulling van deze afwijking staat nog niet vast. Dit schooljaar zal de inhoud van het experiment met de ouders en het personeel worden uitgedacht. Vanuit de directie zou men graag

²⁸ Ook OBS Dick Bruna doet mee aan het Experiment Ruimte in Onderwijstijd. Gezien de ontwikkelingen die de school momenteel doormaakt (o.a. een directeurswissel) is er in dit stadium voor gekozen geen schoolportretje op te nemen.

een model invoeren waarin 10 weken les wordt gegeven, gevolgd door drie weken vakantie voor de leerlingen en twee weken voor de leerkrachten. De laatste week gebruiken leerkrachten voor professionalisering, overleg, intervisie en voorbereiding van het onderwijs. Door de vrij hoge werkdruk in het onderwijs is deze kwaliteitsslag met de huidige schoolindeling moeilijk te maken. De planning is om begin 2021 vanuit verschillende brainstormsessies het model beter vorm te geven.

La Res

Basisschool La Res is een openbare school die onderdeel uitmaakt van een kind centrum waar wordt samengewerkt met de voorschoolse en buitenschoolse opvang. De school staat in een voormalige achterstandswijk en heeft een gemêleerde leerlingenpopulatie. Acht jaar geleden is men op deze school gestart met het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden. Ouders, leerlingen en medewerkers zijn tevreden over deze flexibele onderwijstijden en sinds de invoering van het experiment is de school flink gegroeid. Basisschool La Res heeft zich opgegeven voor ERiO, omdat alle betrokkenen de flexibele onderwijstijden wilde doorzetten. Deze school neemt deel aan de afwijking van de landelijk vastgestelde vakanties. Op La Res kunnen ouders voor hun kinderen maximaal 17 flexibele onderwijsdagen opnemen. Kinderen die meer dan zeven flexibele onderwijsdagen opnemen hebben recht op de “zomerschool”. Ook kinderen die baat hebben bij extra onderwijstijd kunnen gebruik maken van deze zomerschool op basis van sociale indicatie. Binnen dit experiment gaat men op La Res door met wat men binnen het vorige experiment al deed. Het plan van aanpak is voor beide experimenten gelijk, met uitzondering van de toevoeging van een tweede locatie met 10-14 onderwijs. Deze locatie is in augustus 2020 gestart en in de eerste groep negen zijn de flexibele onderwijstijden ook ingezet.

Montessori Sterrenschool Geerstraat

De Montessori Sterrenschool Geerstraat is een kleine groene basisschool in het buitengebied. Deze school is nog sterk in ontwikkeling en ook de leerlingaantallen zijn de afgelopen jaren flink toegenomen. In 2011 is deze school gestart met flexibele onderwijstijden binnen het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden. Toen is deze school een Sterrenschool geworden en een aantal jaar geleden is het Montessorionderwijs doorgevoerd. De Montessori Sterrenschool Geerstraat heeft zich opgegeven voor ERiO, omdat de flexibele onderwijstijden vanuit het vorige experiment goed bevielen bij de ouders en men deze wilde doorzetten. Deze school neemt deel aan de afwijkingen van de landelijk vastgestelde vakanties en van de 5-daagse schoolweek. Deze school is 48 weken per jaar open en alleen twee weken rond Kerst en in de zomer gesloten. Ouders kunnen in overleg met de school vakanties en vrije dagen opnemen. Dat kunnen ook losse dagen zijn, waardoor er een gebroken schoolweek ontstaat. Ouders kunnen bijvoorbeeld hiervoor kiezen als een 5-daagse schoolweek te veel is voor een (jong) kind. De Montessori Sterrenschool Geerstraat heeft inhoudelijk geen aanpassingen gemaakt in het plan vanuit het vorige experiment. Binnen ERiO gaat men door met wat men binnen het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden al deed.

Sterrenschool Zevenaar

De Sterrenschool Zevenaar is opgericht in 2011 en heeft vanaf de start deelgenomen aan het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden. Deze school deelt een gebouw met een Daltonschool. Ouders kiezen ook bewust voor het concept van de uitgangspunten van de Sterrenschool. De school zal augustus 2021 verhuizen naar een nieuwe locatie. De Sterrenschool Zevenaar heeft zich aangemeld voor ERiO, omdat de ouders, het team, de MR en de directie zeer tevreden waren met

hoe ze vanuit het vorige experiment werkten met de flexibele onderwijstijden. Sterrenschool Zevenaar neemt deel aan de afwijkingen van de landelijk vastgestelde vakanties en de 5-daagse schoolweken. Op deze school worden de flexibele onderwijstijden gerealiseerd door middel van knipkaart-arrangementen. Leerlingen kunnen om 08.00, 08.30 of 09.00 uur starten en om 14.00, 14.30 of 15.00 uur stoppen. Er zijn vier verschillende arrangementen en afhankelijk van het aantal uren onderwijstijd per week worden er knipkaardagen opgebouwd die ouders flexibel kunnen opnemen. Hierdoor kunnen ouders maximaal drie extra vakantieweken opnemen, naast de vastgestelde vakantieweken. Hiernaast mogen ouders jaarlijks maximaal twee flexibele knipkaardagen opnemen die minimaal één week van tevoren worden aangevraagd. De Sterrenschool Zevenaar heeft inhoudelijk weinig aanpassingen gemaakt in het plan vanuit het vorige experiment. De hiaten en zaken omtrent de flexibele onderwijstijden die niet werkten zijn de afgelopen tien jaar al opgelost. Binnen ERiO gaat men dus door met wat men binnen het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden al deed.

Waalcampus

Basisschool Waalcampus is een jaar geleden opgericht en maakt onderdeel uit van een Integraal Kind Centrum (IKC) waar onderwijs en opvang nauw samenwerken. Deze school is nog in ontwikkeling en heeft een jong, flexibel en innovatiegericht team. De school heeft ervaring met flexibele onderwijstijden, doordat ze al werken met drie weken flexibele vakanties binnen de wettelijke kaders en een flexibel eerste en laatste half uur van de schooldag. De Waalcampus zal gaan deelnemen aan de afwijking van de landelijk vastgestelde vakanties. Eerst zal men doorgaan met de flexibilisering in onderwijstijden die ze het eerste schooljaar al hebben doorgevoerd binnen de wettelijke kaders. Men gaat de gevolgen van deze uitvoering nauwkeurig monitoren en de flexibiliteit van de vakantie eventueel uitbreiden als het bij de behoeftes past. Op de Waalcampus wil men in de toekomst ook de mogelijkheid van de afwijking van de onderwijsbevoegdheid gaan verkennen. Er worden binnen deze school al pedagogisch medewerkers en andere onbevoegde professionals ingezet, maar dan is er altijd een bevoegde leerkracht aanwezig. Het dreigende lerarentekort kan voor deze school een aanleiding vormen om deel te gaan nemen aan deze afwijking.

Casa Tweetalig Montessorischool

Casa is een tweetalige Montessorischool waar het onderwijs en de kinderopvang met elkaar verweven zijn. Men maakt gebruik van elkaars expertise, ruimte en materialen waardoor er een rijke leeromgeving ontstaat. Casa heeft zich aangemeld voor het Experiment Ruimte in Onderwijstijd, omdat ze al deelnamen aan het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden en ze deze flexibele onderwijstijden wilde doorzetten. Op deze school wijkt men af van de landelijk vastgestelde vakanties en de 5-daagse schoolweek. Casa is biedt 40 weken per schooljaar, 5 dagen per week en 5,5 uur per dag onderwijstijd aan. Dit biedt de mogelijkheid om 160 uur flexibel in te vullen met als doel om de leerresultaten van de kinderen te optimaliseren. Casa heeft inhoudelijk geen aanpassingen gemaakt in het plan vanuit het vorige experiment. Binnen het Experiment Ruimte in Onderwijs gaat men door met wat men binnen het Experiment Flexibiliseren Onderwijstijden al heeft ontwikkeld.

De Brink

De Brink is een openbare basisschool die staat in een uitdagende stadswijk met een grote diversiteit. Diversiteit wordt op deze school gezien als een rijkdom, maar vraagt ook veel aandacht voor onder andere het leren kennen van elkaar, het opbouwen van verbindingen en burgerschap. Een groot deel van de leerlingen loopt een risico op een leerachterstand. Het streven naar kansengelijkheid

vormt het uitgangspunt van het handelen op de school. Op deze school werkt men nauw samen met jeugdzorg en zijn er meerdere interventies gericht op het vergroten van de kansengelijkheid in de vorm van samenhangende projecten en experimenten.

Men hoopt dat het Experiment Ruimte in Onderwijstijd een bouwsteen is die bijdraagt aan de leerwinst en gelijke kansen. Deze school zal gaan deelnemen aan alle drie de afwijkingen. Er wordt invulling gegeven aan de afwijking van de wettelijke schoolvakanties door leerlingen ruimte te bieden om flexibel om te gaan met 2 vakantieweken: de herfst- en voorjaarsvakantie. Deze vakantie-spreiding heeft als doel de kansengelijkheid te vergroten en leerlingen verder kennis te laten maken met de cultuur van hun familie in het land van herkomst om zo hun identiteitsontwikkeling te versterken. Hiernaast wil men afwijken van de 5-daagse schoolweek door elke 5 à 6 weken een studiedag te organiseren voor het team ten behoeve van professionalisering en onderwijsontwikkelingen. Ten slotte wil men op De Brink de mogelijkheid verkennen om de doorgaande lijn PO/VO te versterken door een voorbrugklas. De Brink is gestart met de uitvoeringsfase op de eerste twee onderdelen. Het versterken van de doorgaande lijn PO/VO bevindt zich nog in de voorbereidende fase.

De Fakkel

De Fakkel is een basisschool in een grote gemeente. Als gevolg van de coronacrisis heeft het afstandsonderwijs een vlucht genomen op deze school. Hier hebben ze waardevolle ervaring opgedaan die past in hun onderwijsvisie, namelijk eigenaarschap van leerlingen en ontdekkend en onderzoekend leren. Via ERiO willen ze mogelijk maken dat kinderen meer onderwijstijd thuis kunnen volbrengen onder de hoede van een ouder, waarbij ze zelf een opdracht/leertaak verzinnen om te oefenen. De leerkracht behoudt toezicht op het leerproces, doordat in gezamenlijkheid (leerkracht, kind, ouder) een leerplan wordt opgesteld waarin doelen en werkwijze staan omschreven. Evaluatie vindt plaats middels toetsing en/of presentatievorm op school. De Fakkel verwacht dat de onderwijskwaliteit daardoor toeneemt, omdat leerlingen vanuit de intrinsieke motivatie leren en dat de ouderbetrokkenheid toeneemt. Ze zijn echter op zoek naar een andere invulling van het experiment omdat dit oorspronkelijke idee botst met de regels. Tijdens de planvorming is het hele team geconsulteerd en is de animo onder ouders uitgevraagd via een enquête.

De School

De School gebruikt vanaf de oprichting al ruime onderwijstijden met als doel onderwijs op maat te kunnen bieden voor iedere leerling. Het idee was om het onderwijs aan te passen aan het kind in plaats van andersom, wordt hiermee gerealiseerd. De pijlers van deze nieuwe schoolorganisatie zijn ruime en flexibele openingstijden, themagericht onderwijs en inspraak van leerkracht, leerling en ouder. Om die huidige werkwijze voort te zetten maakt De School gebruik van de mogelijkheden om af te wijken van de landelijk vastgestelde vakanties en het aantal 5-daagse schoolweken. De School verwacht geen gebruik te maken van de andere afwijking, omdat de school van mening is dat gastdocenten moeten worden geflankeerd door de voor kinderen bekende en eindverantwoordelijke docent van de school zelf.

De Blauwe Lijn

De Blauwe Lijn is een school in een multiculturele wijk in een grote stad. De ouderpopulatie bestaat daardoor uit veel ouders met familie in het buitenland. Er was veel ongeoorloofd verzuim door familiebezoek buiten vakanties om. Daarnaast zijn ze op De Blauwe Lijn van mening dat zes weken

zomervakantie niet van deze tijd is. Zowel ouders als medewerkers willen flexibel op vakantie kunnen. De Blauwe Lijn maakt geen gebruik van de derde afwijking; de leerlingpopulatie heeft orde, structuur en regelmaat nodig. Daarom kiezen ze niet voor de inzet van andere professionals. Het plan is tot stand gekomen met het hele team, van leerkracht tot conciërge. Er waren tijdens de planvorming wat collega's die met vragen zaten (hoe gaat dat dan in z'n werk?), maar uiteindelijk was het vertrouwen er dat het concept kon slagen.

Radarschool Helchersee

Radarschool Helchersee staat in een regio met veel landbouw en toerisme. Een lange vakantie in de zomermaanden komt de ouders daardoor niet goed uit. Via flexibele vakanties kan de school tegemoetkomen aan de ouders en verzuim tegengaan. Daarnaast wil Radarschool Helchersee zich meer richten op kindgericht onderwijs. De school is op werkbezoek geweest bij andere organisaties die al werken met flexibele onderwijstijden en het IKC-concept. Daarnaast willen ze gebruik maken van de derde afwijking, maar dat zal in een later stadium vorm krijgen. Ze focussen zich eerst op het implementeren van flexibele vakanties en individueel onderwijs. Het bestuur, het team en de ouders zien de noodzaak van deelname aan het experiment.

Sterrenschool De Vliegenier

Sterrenschool De Vliegenier deed mee aan EFO en blijft binnen ERiO doorgaan met het aanbieden van flexibele vakanties. Ze zijn het hele jaar open, met uitzondering van de kerstvakantie en de laatste drie weken van de zomervakantie. Aanleiding om ermee door te willen gaan is het bedienen van ouders en personeel die behoefte hebben om flexibel op vakantie te gaan enerzijds en het kunnen bieden van meer individuele hulp aan leerlingen tijdens vakanties anderzijds. Flexibel opnemen van vakantie wordt aangeboden als keuze.

Sterrenschool Apeldoorn

Sterrenschool Apeldoorn is een innovatieve school die meedeed aan EFO en het aanbieden van flexibele vakanties voortzet binnen ERiO. Kunnen doorgaan met de flexibele vakanties was een grote opluchting voor ouders en het personeel, want dit was al sinds 2010 de bestaande praktijk. Kenmerkend is de nauwe samenwerking tussen kinderopvang (VSO, PZ, KD en BSO) en onderwijs. Een aantal functionarissen heeft een zogenoemde combi-functie. Zij zijn als PM werkzaam in de kinderopvang en als OOP in het onderwijs. Sterrenschool Apeldoorn hanteert het 5 gelijke dagen model en is minimaal 46 weken per jaar geopend met kinderopvang en onderwijs.

Kindcentrum Snijders

Kindcentrum Snijders is een innovatieve school die zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld tot Integraal Kind Centrum. Deelname aan ERiO biedt hen de mogelijkheid om een stap dichterbij hun stip op de horizon te komen. Ze willen richting een integraal aanbod voor kinderen en hun ouders, waarbij medewerkers van het IKC samen de verantwoordelijkheid dragen voor de ontwikkeling van kinderen gedurende de hele dag. Ze zetten binnen ERiO vooral in op het afwijken van de onderwijsbevoegdheid, maar moeten dit nog handen en voeten geven. Daarin worden zowel ouders als het team meegenomen. Deelname aan de andere afwijkingen wordt niet uitgesloten.

De Verwondering

De Verwondering biedt sinds een aantal jaar flexibele vakanties aan binnen de wettelijke kaders. De school wil dit uitbreiden naar een flexibele start- en eindtijd van de schooldag. De flexibele starttijd is toegepast sinds COVID-19 en dit is goed bevallen. Daarnaast heeft deze school plannen

voor een verlengde schooldag, waarin bewegen, talentontwikkeling en remediëring een plek krijgen. Dit kan extra onderwijstijd opleveren. Op zichzelf is de onderwijstijd voldoende in het huidige rooster. Voor deelname aan de verlengde schooldag wordt een hogere vrijwillige ouderbijdrage gevraagd. Het onderwijs wordt verzorgd door freelancers die niet per se bevoegd zijn. Hoe dit vorm gaat krijgen en per wanneer is afhankelijk van instemming door MR en bestuur.

De Wegwijzer

Basisschool de Wegwijzer is een zeer innovatiegerichte school die onderdeel uitmaakt van een integraal kind centrum. Deze school staat in een wijk met een grote populatie inwoners met een migratieachtergrond. In dit schooljaar zal de school verhuizen naar een nieuw gebouw waar ruimte wordt gegeven aan het werken in units en niveau-gebonden instructiegroepen. De aanleiding van deze school om mee te doen aan het Experiment Ruimte in Onderwijstijd is dat men zich als school verder wil ontwikkelen en meer aandacht wil besteden aan de verschillende talenten van leerlingen en het vergroten van eigenaarschap. De Wegwijzer neemt deel aan alle drie de afwijkingen. De invulling van de afwijkingen zijn op deze school met elkaar verweven en versterken elkaar. De Wegwijzer zit nog in een oriënterende fase en ziet het experiment als een ontwikkelingsproces waarin de vijf jaar, die staat voor dit experiment, ook wordt gebruikt om iets duurzaam op te zetten. De Wegwijzer wil vanaf september 2020 onderwijs gaan aanbieden door vakdocenten en andere professionals in te zetten en door aangepaste schooltijden te bieden voor onderwijs buiten de school. De school wil tegemoetkomen aan talenten van leerlingen door een breed aanbod te bieden. Als het flexibele onderwijsaanbod staat wil men vanaf september 2021 toe naar flexibele schooltijden en flexibele vakanties. De Wegwijzer wil gaan afwijken van de reguliere schoolvakanties en onderwijstijd flexibel inzetten, zodat leerlingen niet per se op school aanwezig moeten zijn om te leren. De exacte inhoud van dit experiment zal de komende tijd met alle betrokkenen worden ontwikkeld.